

RUSYA'NIN DEMOGRAFİK YAPISINDAKİ DEĞİŞİM VE NÜFUS POLİTİKALARI

-RAPOR-

DOÇ. DR. M. TURGUT DEMİRTEPE
KERİM HAS

RUSYA'NIN DEMOGRAFİK YAPISINDAKİ DEĞİŞİM VE NÜFUS POLİTİKALARI

| RAPOR |

Yazar

Doç. Dr. M. Turgut Demirtepe - Kerim Has

Editör

Dr. Murat Yılmaz

Teknik Redaksiyon

Doç. Dr. Fırat Purtaş

Teknik Koordinasyon

Halil Ulusoy

Tasarım-Baskı

SFN Televizyon Tanıtım Tasarım

Yayıncılık Ltd. Şti.

Tel: 0312 472 37 73-74

www.sfn.com.tr

Demirtepe, M. Turgut

Rusya'nın Demografik Yapısındaki Değişim ve Nüfus Politikaları /

M. Turgut Demirtepe, Kerim Has; editör: Murat Yılmaz. – Ankara: Hoca Ahmet
Yesevi Uluslararası Türk-Kazak Üniversitesi, 2014

56 s. ; 19,5x27 cm. - (Hoca Ahmet Yesevi Uluslararası Türk-Kazak Üniversitesi)

İnceleme-Araştırma Dizisi; Yayın No: 20

ISBN: 978-9944-237-27-7

1. Nüfus politikası – Rusya I. Has, Kerim II. Yılmaz, Murat

304.60947

Baskı Tarihi: **Eylül 2014**

© Ahmet Yesevi Üniversitesi

Mütevelli Heyet Başkanlığı

Adres:

Taşkent Cad. Şehit H. Temel Kuğuoğlu Sok. No: 30 06490 Bahçelievler/ANKARA

Tel: 0312 216 06 00 • Faks: 0312 216 06 09

www.yesevi.edu.tr • www.ayu.edu.tr • yayınlar@yesevi.edu.tr

Raporda ifade edilen fikir ve görüşler sadece yazarlarının olup,
Ahmet Yesevi Üniversitesi Mütevelli Heyet Başkanlığının görüşlerini yansıtmazlar.

İçindekiler

Sunuş	6
Özet	7
Giriş	10
Bölüm 1	13
Mevcut Durum ve Gelecek Projeksiyonları.....	14
Bölüm 2	17
Demografik Değişimin Nedenleri.....	18
1. Doğum Oranlarındaki Azalmanın Etkisi.....	18
2. Ölüm Oranlarının Yüksekliği Ve Yaşama Yönelik Tehditler.....	24
3. Kürtajın Yaygınlığı.....	28
4. Aile Yapısındaki Değişim.....	30
5. Göç Olgusunun Demografik Yapıya Etkileri.....	32
Bölüm 3	37
Putin'in Krizi Aşma Politikaları.....	38
Sonuç Yerine: Değerlendirme ve Öngörüler	48
Kaynaklar	52
Tablolar	
Tablo 1: Rusya'da Yıllara Göre Doğum ve Ölüm Sayıları ve Doğal Nüfus Artışı (1950-2013).....	20
Tablo 2: Rusya Nüfusunda İlk On Etnik Unsurun Yıllara Göre Değişimi (1989-2010).....	22
Tablo 3: Rusya'da Alkol Tüketimi ve Uyuşturucu Kullanımına Bağlı Hasta Sayıları (2003-2012).....	25
Tablo 4: Rusya Nüfusunun Yıllara Göre Değişimi (1991-2013).....	34
Grafikler	
Grafik 1: Rusya'da Yıllara Göre Kadın Başına Düşen Doğum Oranları (1990-2013).....	18
Grafik 2: Çalışabilir Nüfusun Altındaki Nüfusun Genel Nüfusa Oranı (%/Yıl).....	23
Grafik 3: Erkek ve Kadınların Ortalama Yaşam Süreleri (1989-2013).....	27
Grafik 4: Rusya'da Yıllara Göre Evlenme ve Boşanma Sayıları (1995-2013).....	31

ÖZET

RUSYA'NIN DEMOGRAFİK YAPISINDAKİ DEĞİŞİM VE NÜFUS POLİTİKALARI

Sovyetler Birliği'nin yıkılışı küresel dengeler açısından ciddi bir değişiklik doğurduğu gibi, Sovyet ardılı olan Rusya Federasyonu'nun siyasî, ekonomik ve sosyal açıdan önemli bir transformasyon süreci yaşamasına da yol açtı. Bu transformasyonun belki de kendini en net olarak açığa çıkardığı alan demografik yapıdaki değişim oldu. 1990'ların başında 148 milyon nüfusa sahip Rusya'nın eski Sovyet coğrafyasından ülkeye yönelik 4 milyonun üzerindeki Rus'un göçüne ve ülke yönetiminin aldığı tüm önlemlere rağmen 2013 itibarıyla 143 milyona düşmüş olması ve çalışabilir nüfusun düzenli azalış eğilimi göstermesi Rusya'nın gelecek projeksiyonlarında ülkeyi ciddi sosyal ve ekonomik sorunların beklediği öngörüsüne yol açıyor.

Bazı uzmanlarca “demografik kriz” olarak adlandırılan ve Rus devlet yöneticileri tarafından neredeyse güvenlik sorunu derecesinde önemli bulunan bu olgunun birçok nedeni var. Kuşkusuz bunların bir kısmı, radikal siyasî dönüşümler geçiren toplumlarda geleceğe dair olumsuz beklentiler ve yaşam standardındaki düşme gibi nedenlerden kaynaklanan genel faktörler. Ancak “demografik krizin” Rusya Federasyonu'na özellikle de Slavik nüfusa özgü sosyal boyutları da söz konusu. Nüfusun millî gücün unsurlarından biri olduğu düşünülecek olursa, Putin ile birlikte küresel iddiasını yeniden seslendiren bir devlet için bu soruna karşı önlemler almak ve olumsuz trendi değiştirmek kaçınılmaz olarak önem arz ediyor.

Doç. Dr. M. Turgut Demirtepe ve Kerim Has'ın “Rusya'nın Demografik Yapısındaki Değişim ve Nüfus Politikaları” başlıklı çalışmaları, istatistiki veriler ve güncel tartışmalar ışığında bu konuyu mercek altına alıyor. Ahmet Yesevi Üniversitesi Avrasya Çalışmalar Grubu olarak bu raporu Rusya'nın bölgesel ve küresel açıdan yeniden yükselişinin tartışıldığı bugünlerde kamuoyunun dikkatine sunmaktan memnurluk duyuyoruz.

Dr. Murat YILMAZ

Ahmet Yesevi Üniversitesi
Avrasya Çalışmaları Grubu Başkanı

Sovyetler Birliği'nin dağılmasından günümüze değin Rusya'nın karşı karşıya kaldığı demografik değişim trendi, ülkenin siyasi, ekonomik ve sosyokültürel geleceğini yakından ilgilendirmektedir. Bu trendin son yıllara kadar olumsuz seyretmesi bir kısım uzmanlarca demografik kriz senaryolarının dillendirilmesine neden olmuştur. Bu durumu bir güvenlik tehdidi olarak gören Rus yöneticiler etkin bir nüfus politikası izleme ve yaşanan krize karşı önlemler alma ihtiyacı hissetmişlerdir. Özellikle 2007 yılı sonrası alınan önlemlerle beraber ise daha önceki alarmist yaklaşımlar yerini, ülkenin demografik yapısında ortaya çıkması muhtemel sıkıntılı sürecin kısmen de olsa aşıldığı/aşılacağı beklentilerine bırakmıştır. Kısa vadeli sonuçları itibariyle Rusya'nın demografik değişim trendindeki bu pozitif ivme hâlihazırda ülkenin nüfus projeksiyonlarına ciddi anlamda olumlu bir etkide bulunmasa da konu hakkında gösterilen çabalar bu trendin süreceğine işaret etmektedir. Öte yandan, bir ülkenin demografik yapısı ve nüfus potansiyelinin devletlerarası denklemde ulusal güç unsurları bağlamında hayati bir etken olduğu ve Rusya'nın bölgesel/küresel güç dengelerindeki yeri göz önüne alındığında, Sovyet sonrası dönemde Rusya'nın demografik değişiminde gözlenen bu çarpıcı trend her açıdan incelenmeyi hak etmektedir.

Bu çalışmada, öncelikle, Rusya'nın demografik yapısındaki mevcut durum ele alınıp gelecek senaryoları üzerindeki gözlem ve tahminler değerlendirilecektir. İkinci olarak, Sovyet sonrası dönemde Rusya'nın yaşadığı demografik değişimin nedenleri, doğum oranları, ölüm oranları ve yaşama yönelik tehditler, kürtajın yaygınlığı, aile yapısındaki değişim ve göç olgusu bağlamında ayrıntılı ve ampirik verilere dayalı bir şekilde incelenecektir. Üçüncü başlıkta ise uzun bir süre kriz olarak görülen bu süreci aşmak için Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin'in uyguladığı politikalar detaylıca analiz edilecektir. Putin'in hayata geçirdiği politikalar neticesinde Rusya'nın demografik değişimindeki trendin hâlihazırdaki kısa vadeli sonuçları da son başlık altında irdelenecektir.

Çalışmada elde edilen bulgulara bakıldığında ise belli başlı bazı noktalar öne çıkmaktadır. Bu bağlamda,

- 1991 yılında 148,3 milyon olan Rusya'nın nüfusu, 2007 yılına kadar sürekli azalma eğilimi izlemiş ve 142,7 milyona inmiştir. 2007 sonrası ise kısmi artış gösteren nüfus 2013 sonu itibariyle 143,7 milyon düzeyine çıkmıştır.
- Sovyet sonrası dönemde nüfus değişiminin özellikle 1990'lı yıllarda eski Sovyet topraklarından 4 milyon civarında Rus'un anavatanlarına geri dönüşüne rağmen gerçekleşmiş olması bu süreçteki demografik krize daha net olarak işaret etmektedir.

- 1990 yılında kadın başına düşen doğum oranı 1,89 iken, 2000'lerin başında 1,2'ye kadar düşmüş, sonrasında ise 2013 yılında 1,71'e kadar yükselmiştir.
- Nüfus sayımı verilerine göre, Rusya'da etnik Rus nüfusun toplam nüfus içerisindeki payı 1989'da % 81,53'ten 2002'de % 79,83'e, 2010 yılında ise % 77,71'e düşmüştür.
- 1989 yılında Rusya'da çalışabilir nüfusun altındaki nüfus oranı % 24,5 iken, bu oran 2009'a kadar sürekli azalma eğilimi göstermiş ve % 16 seviyesine kadar düşmüştür. Son birkaç sene içerisindeki doğum oranlarındaki kısmi artış ise bu oranın 2013'te % 16,8 seviyesine çıkmasına neden olmuştur.
- Rusya'daki tüm ölümlerin % 30'u alkol kullanımı ile ilgilidir. Ülkedeki uyuşturucu bağımlısı kişi sayısı ise hâlihazırda 8 milyon civarındadır.
- Rusya'da fazla alkol tüketiminin ve uyuşturucu kullanımının yol açtığı hastalıklardan dolayı hâlihazırda hastane ve tedavi merkezlerindeki hasta sayısı iki milyondan fazladır.
- 1989 yılında Rusya'da erkeklerde ortalama yaşam süresi 63,73'ten 1994'te 57,6'ya kadar gerilemiş, sonrasında ise kısmi artışlarla 2013 yılında 65,14'e yükselmiştir. Kadınlarda ise 1989'da 74,3 olan ortalama yaşam süresi 1994'te 71,2'ye düşmüş, sonrasında ise 2013 yılına kadar 76,31'e çıkmıştır.
- Rusya'da erkeklerin genç yaşta hayatlarını kaybetmeleri kadın nüfusunun 2013 itibariyle % 54'e çıkmasını sağlamış, iki nüfus arasındaki farkın da yaklaşık 11 milyona ulaşmasına yol açmıştır.
- Rusya'da 1992-2010 yılları arasında 40,5 milyon çocuğun hayatına yasal olarak serbest olan kürtajla son verilmiştir.
- Rusya'da yıllık boşanma oranları hâlihazırda evlenme oranlarının yarısından fazladır. 2013 verileri dikkate alındığında Rusya'da bir yıl içinde 1,225 milyon evlilik yapılırken yaklaşık 668 bin boşanma gerçekleşmiştir.
- Sadece 1992-2006 yılları arasında Rusya vatandaşlığı elde eden kişi sayısı toplamda 6 milyonu geçmiştir. 2012 yılında 95.737 kişi Rusya vatandaşlığı elde ederken, 2013 yılında ise 135.788 kişi Rusya vatandaşlığına geçmiştir.
- 2013 yılı itibariyle Rusya'daki kaçak göçmen sayısı 3,3 milyondan fazladır. Resmi olmayan tahminlere göre ise bu rakam çok daha fazladır. Kaçak göçmen sayısında Özbekistan 900 bin ile ilk sırada gelirken, onu Ukrayna (500 bin) ve Tacikistan (400 bin) takip etmektedir.
- Demografik krizin önünü almak amacıyla Ekim 2007'de "Rusya Federasyonu Demografi Politikası Konsepti-2025" onaylanmıştır. Putin'in yürürlüğe soktuğu önlemler çerçevesinde ülke nüfusunun 2015 yılına kadar 142-143 milyon seviyesinde tutulması, 2025 yılına kadar ise 145 milyona çıkarılması öngörülmüştür.
- Üç ve daha fazla çocuk sahibi olan ailelere, çocuk üç yaşını doldurana kadar, miktarı yerel bölge yönetimleri tarafından belirlenecek yeni bir devlet desteğinin verilmesi ka-

rarlaştırılmıştır. Ancak, bu kararın uygulanacağı bölgelerin özellikle Kuzey Kafkasya Cumhuriyetleri ile Tataristan, Yakutistan ve Moskova gibi Müslüman nüfus ve göçmenlerin yoğun olarak yaşadığı yerleri kapsamaması dikkat çekicidir.

- 2011-2015 yılları arasında ülkedeki demografik koşulların iyileştirilmesi için bütçeden ve zorunlu sağlık sigortası sisteminden toplamda 1,617 trilyon ruble (yaklaşık 54 milyar dolar) ayrılmıştır.
- Alınan önlemlerle Rusya'da ortalama yaşam süresi 2006 yılındaki 66,69'dan 2013 sonunda 70,77'ye yükselmiştir.
- Rusya'da üç ve daha fazla çocuklu ailelerin sayısında 2012-2013 yılları arasında % 10'dan fazla artış yaşanmıştır.

Rusya'nın yaşadığı nüfus sorununun ekonomik yansımalarını aşabilmesi için her yıl düzenli olarak göçmen alması gerekmektedir. Bu çerçevede ülkeye gelen ve vatandaşlık verilmesi öngörülen nitelikli göçmen sayısının 2016 yılına kadar her yıl için en az 200 bin, 2025 itibariyle ise 300 binden fazla olmasına yönelik göç politikası uygulamaya sokulmuştur.

20. yüzyılın başından Sovyetler Birliği'nin dağılmasına kadar geçen süre içerisinde düzenli bir nüfus artışı gösteren Rusya, 1991 sonrası demografik yapısında kriz olarak adlandırılabilir bir sürece girmiş, son yıllarda ise alınan önlemlerin sonuç vermesiyle bu süreci kısmen de olsa atlatabilme becerisi gösterebilmiştir. Öte yandan, özellikle 2007 sonrası alınan önlemlerin kısa vadede ülke nüfusunda kısmi bir artışa neden olsa da bu durumun sürdürülebilirliği konusunda tartışmalar varlığını korumaktadır. Rusya'nın demografik yapısında 1989 nüfus sayımından bu yana son 25 yılda görülen genel değişim trendinin ciddi sıkıntılar doğurabilecek bir potansiyel taşıdığını belirtenler¹ olduğu gibi, bu olgunun abartıldığını öne sürerek gelecek döneme dair daha optimist beklentilere sahip kurum ve uzmanlar da² bulunmaktadır.

Rusya daha önceleri, 1. Dünya Savaşı ve Bolşevik Devrimi sonrasında yaşadığı iç savaş dolayısıyla, ilerleyen dönemde ise 1930'daki açlık ve Stalin'in özellikle 1928-1938 yılları arasında çok çetin bir şekilde uyguladığı kolektivizasyon politikaları sonucunda, son olarak da 2. Dünya Savaşı sonrasında demografik kriz olgusuyla karşı karşıya kalmıştı. 20. yüzyılın ilk yarısında gerçekleşen bu insani trajedileri atlarmayı başaran Rusya'nın 21. yüzyılın başlarında da farklı dinamiklerle şekillenen bir nüfus sorunu bulunmaktadır. Birçok nüfus projeksiyonunda da öne çıkan bu husus, sonuç itibarıyla yeni dönemdeki bu demografik değişim trendinin son yıllara kadar dördüncü bir demografik kriz olarak görülmesine kapı aralamıştır. Ancak, Rusya'nın son yıllarda demografik yapısında görülen kısmi de olsa olumlu trend bu yorumların nispeten ivme kaybetmesine neden olmuştur.

- 1 Linda J. Cook, "The Political Economy of Russia's Demographic Crisis: States and Markets, Migrants and Mothers", Neil Robinson (Ed.), *The Political Economy of Russia*, (USA: Rowman & Littlefield Publishers, 2013), ss. 97-118; Sergey Ribalçenko, "Çerez 10 let budet pozdno" (10 Yıl Sonra Geç Olacak), *Gazeta.ru*, 5 Haziran 2014, (http://www.gazeta.ru/comments/2014/05/29_x_6052657.shtml), (Erişim Tarihi: 11.06.2014).
- 2 Maria Avdeeva, Alina Eremeeva, Vladimir Kozlov, Svetlana Nikitina, Sergey Zakharov, Matthew Rojansky, "Russia's Demographic Crisis", *Carnegie Endowment for International Peace*, 26 January 2012, (<http://carnegieendowment.org/2012/01/26/russia-s-demographic-crisis/9aml>), (Erişim Tarihi: 10.05.2014); Ankit Panda, "Actually, Russia's Population Isn't Shrinking", *The Diplomat*, 1 May 2014, (<http://thediplomat.com/2014/05/actually-russias-population-isnt-shrinking/>), (Erişim Tarihi: 10.05.2014); Mariya Arbatova, "Kak uluçsit demografiçeskuyu situatsiyu v Rassii" (Rusya'daki Demografik Durum Nasıl Düzeltilir?), *Vesti*, 22 Temmuz 2014, (<http://www.vesti.ru/videos?vid=610755&cid=7>), (Erişim Tarihi: 11.06.2014).

1991 sonrası Rusya'nın azalan nüfusuna, buna yol açan nedenlere ve bu sorunun çözüm yollarına yönelik ülkedeki siyasetçiler, uzmanlar ve toplumun değişik kesimleri birbirinden kısmen ayrıışan farklı görüşler ortaya koysalar da, genel kabul gören anlayış ülkenin demografik yapısında kriz boyutlarında olmasa da ciddi bir sorunun yaşandığı ve aşılması için gerekli önlemlerin ivedilikle alınması gerektiği şeklindedir. Nüfusun azalma nedenleri arasında kimi uzmanlar, toplumda yaygınlaşan ve muhtemel bir siyasi veya ekonomik istikrarsızlık neticesinde çok çocuk sahibi olmanın getireceği dezavantajlar dolayısıyla gelecek kaygısını görürken³, kimileri de Sovyet sonrası dönemde aile yapısında yaşanan değişiklikleri öne çıkarmaktadır.⁴ Bunların yanı sıra bazı uzmanlar ise yine toplumda artan orandaki alkol tüketimi, kürtaj ve evlilik dışı ilişkiler gibi nedenleri nüfusun azalmasının en önemli gerekçeleri arasında görmektedirler.⁵ Bu bağlamda, doğum oranlarının düşmesi, ölüm oranlarının yüksekliğini koruması ve ülkenin yüksek miktarlarda dışarıdan aldığı göç bu demografik değişim trendinin en önemli etkenleri arasında öne çıkmaktadır.

3 Anatoly Vishnevsky, "The Challenges of Russia's Demographic Crisis", *IFRI Russia/NIS Center*, Russie.Nei. Visions No: 41, Paris, June 2009, s. 9, (http://www.ifri.org/files/Russie/IFRI_demography_Vishnevsky_ENG_june2009.pdf), (Erişim Tarihi: 10.05.2014).

4 Nicholas Eberstadt, "Drunken Nation: Russia's Depopulation Bomb", *World Affairs*, Spring 2009, (<http://www.worldaffairsjournal.org/article/drunken-nation-russia%E2%80%99s-depopulation-bomb>), (Erişim Tarihi: 10.05.2014).

5 A.g.e.

Yine, Rusya'daki yaşama yönelik tehditlerin etkisini devam ettirmesi, kürtajın yaygınlığı ve aile kurumu hakkındaki zihniyet değişikliği de demografik yapıdaki değişimin önemli nedenleri arasında yer almaktadır.

Ülkedeki farklı etnik gruplar arasındaki kompozisyonu etkileme potansiyeline sahip ve çalışabilir nüfustaki azalmaya da neden olan demografik yapının karşı karşıya kaldığı bütün bu sorunlar, Rusya'nın ekonomik, siyasi ve sosyo-kültürel geleceğini yakından ilgilendiren boyutlara varmış bulunmaktadır. Çalışabilir ve kalifiye insan gücüne ihtiyacın her alanda hissedildiği Rusya'da yakın dönemde yürürlüğe konulan ekonomi politikalarının önündeki en önemli engellerden biri olan demografik yapıdaki bu değişim bu nedenle her açıdan incelenmeyi hak etmektedir. Bu makalede, öncelikle Rusya'nın nüfusu hakkında mevcut durum ortaya konulduktan sonra demografik yapısında 1991 sonrası yaşadığı değişim trendinin nedenleri doğum oranlarındaki azalmanın etkisi, ölüm oranlarının yüksekliği ve yaşama yönelik tehditler, kürtajın yaygınlığı, aile yapısındaki farklılaşma ve göç olgusu bağlamında ayrıntılı bir şekilde ele alınacaktır. Sonrasında ise uzun bir süre kriz olarak adlandırılan bu süreci aşmaya yönelik Putin'in izlediği nüfus politikası ve bu politikanın kısa vadedeki sonuçları analiz edilecektir.

I BÖLÜM

MEVCUT DURUM VE GELECEK PROJESİYONLARI

MEVCUT DURUM VE GELECEK PROJEKSİYONLARI

1991 yılında 148,3 milyon olan Rusya'nın nüfusu, eski Sovyet cumhuriyetlerinden aldığı ciddi bir göç oranına rağmen azalma trendi izleyerek 2002'de 145,2 milyona, 2014 yılı itibariyle ise 143,7 milyon düzeyine inmiştir.⁶ Genel olarak bakıldığında nüfus rakamlarındaki bu düşüşün bu süreçte ülkeye eski Sovyet topraklarından 4 milyon civarında Rus'un tarihsel vatanlarına geri dönüşüne⁷ rağmen gerçekleşmiş olması ülke demografik yapısındaki değişim trendini daha açık bir şekilde gözler önüne sermektedir.

1990 sonrası Rusya'nın nüfusundaki azalma trendinin ilerleyen yıllarda devam edeceğine yönelik çalışmalar ciddi bir yekûn oluşturmaktadır. Ulusal kurum bazındaki değerlendirmelerde Rusya Devlet Federal İstatistik Servisi'nin (RDFİS) verilerine göre ülke nüfusunun alınan önlemlere rağmen 2030 yılında ortalama nüfus projeksiyonunda 141,9 milyona, düşük tahminli projeksiyonda ise 131,8 milyona düşeceği öngörülmektedir.⁸ Uluslararası alanda bakıldığında ise Birleşmiş Milletler Raporu'na göre 2020 yılında 140 milyon olması

6 "Demografiya — Çislennost naseleniya" (Demografi – Nüfusun Sayısı), *Federalnaya Slujba Gasudarstvennoy Statistiki*, (http://www.gks.ru/wps/wcm/connect/rosstat_main/rosstat/ru/statistics/population/demography/#), (Erişim Tarihi: 16.05.2014).

7 L.L. Rybakovskii, "The Demographic Development of Russia and Its Dominance in the First Quarter of the Twenty-First Century", *Sociological Research*, Vol. 51, No. 5, September–October 2012, s. 69.

8 "İzmeneniya çislennosti naseleniya po variantam prognoza" (Tahmin Çeşitlerine Göre Nüfus Değişiklikleri), *Federalnaya Slujba Gasudarstvennoy Statistiki*, (http://www.gks.ru/free_doc/new_site/population/demo/progn1.htm), (Erişim Tarihi: 16.05.2014).

beklenen Rusya nüfusunun 2030 yılında daha da azalarak 133,3 milyona düşeceği tahmin edilmektedir.⁹ ABD Sayım Bürosu'nun araştırmalarına göre ise ortalama yaşam süresi artmasına rağmen Rusya nüfusunun 2030'da 138,2 milyon, 2050 yılında ise 129,9 milyon olması beklenmektedir.¹⁰ Yine ABD Nüfus Referans Bürosu, Rusya'nın nüfusunun 2050 yılında 127,8 milyon olacağı tahmininde bulunmaktadır.¹¹

Rusya'nın demografik yapısındaki bu değişim trendinin ülkenin geleceğine dair toplumdaki mevcut algı ile de yakından ilgisi söz konusudur. Nitekim, Rusya Kamuoyu Araştırma Merkezi'nin (Vserassiyjskiy tsentr izuçeniya obşestvenno mneniya — VTSİOM) Ocak 2013'te Rusya genelinde yaptığı anket sonuçlarında da öne çıkan unsurlar genel olarak demografik değişimin nedenlerini gözler önüne sermektedir. “Sizde kişisel olarak en fazla korku uyandıran konu nedir?” sorusuna ankete katılanların % 32'si “çocuklarımızın geleceği” şikkını işaretlerken, “Rusya'yı en fazla tehdit eden unsur nedir?” sorusuna da katılımcıların % 46'sı “ekonomik ve finansal kriz” seçeneğini belirtmişlerdir.¹² Her iki cevabın da, seçenekler arasında birinci sırada işaretlendiği görülmektedir. Rus toplumunda günümüzde genel olarak en fazla korku uyandıran konunun “çocuklarımızın geleceği” olması, çok çocuk sahibi olmanın önünde ciddi bir engel olarak durmaktadır. Üstelik son yıllarda ekonomide görülen nispi iyileşmeye rağmen 2002'ye göre (% 38) 2013 yılında Rusya'yı tehdit eden en önemli unsur olarak ekonomik ve finansal krizin % 46'ya yükselmiş olması dikkat çekicidir.¹³ Bu durum ise ekonomik istikrarsızlık korkusunun Rus toplumunda ciddi oranlarda devam ettiğini gözler önüne sermektedir. Nitekim 2010 yılında yapılan bir başka araştırmada da ülkede yürütülen ekonomik reformların kendi durumunu daha olumlu yönde etkilediğini belirtenler yalnızca % 7 iken, daha olumsuz yönde etkilediğini ifade edenler % 33 oranında görülmektedir.¹⁴ Çok çocuk sahibi olmaya engel oluşturan bu durum Rus aile yapısı ve ülkenin demografik yapısı üzerinde ciddi etkide bulunmaktadır.

9 United Nations, Department of Economic and Social Affairs, Population Division (2013), *World Population Prospects: The 2012 Revision, Volume II, Demographic Profiles*, s. 634, (http://esa.un.org/wpp/documentation/pdf/WPP2012_Volume-II-Demographic-Profiles.pdf), (Erişim Tarihi: 18.05.2014).

10 “Demographic Overview”, *United States Census Bureau*, (<http://www.census.gov/population/international/data/idb/region.php>), (Erişim Tarihi: 18.05.2014).

11 “2012 World Population Data Sheet, A PRB Interactive Map”, *Population Reference Bureau*, (http://www.prb.org/Publications/Datasheets/2012/world-population-data-sheet/world-map.aspx#/map/population/eastern_europe), (Erişim Tarihi: 18.05.2014).

12 “Strahi rassiyani ugrozı dlya stranı” (Rusların Korkuları ve Ülke İçin Tehditler), *Vserassiyjskiy tsentr izuçeniya obşestvenno mneniya — VTSİOM*, 11 Şubat 2013, (<http://wciom.ru/index.php?id=459&uid=113634>), (Erişim Tarihi: 25.05.2014).

13 A.g.e.

14 Liudmila A. Beliaeva, “The Dynamic of Attitudes in Russia Concerning Social-Economic and Political Changes”, *Russian Social Science Review*, Vol. 53, No. 4, July—August 2012, s. 60.

DEMOGRAFİK DEĞİŞİMİN NEDENLERİ

II. BÖLÜM

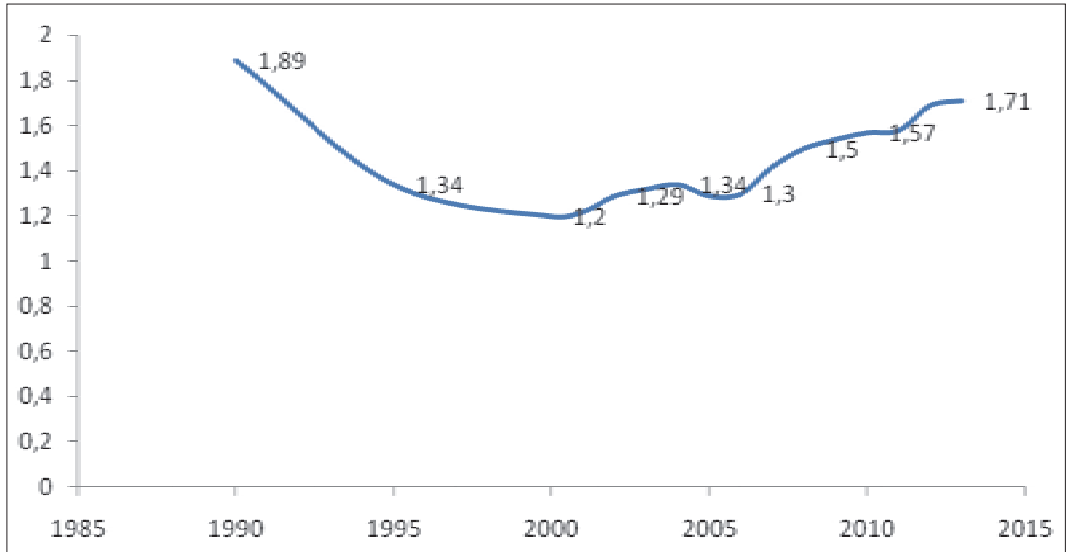

- Doğum Oranlarındaki Azalmanın Etkisi
- Ölüm Oranlarının Yüksekliği ve Yaşama Yönelik Tehditler
- Kürtajın Yaygınlığı
- Aile Yapısındaki Değişim
- Göç Olgusunun Demografik Yapıya Etkileri

1. DOĞUM ORANLARINDAKİ AZALMANIN ETKİSİ

Rusya'da doğum oranlarının yeterli seviyede olmaması doğal nüfus artışının önündeki en büyük engel olarak durmaktadır. Bir toplumun nicelik açısından durağan bir nüfusa sahip olabilmesi için veya bir başka deyişle, doğal nüfus artışının "0" olarak gerçekleşmesi için kadın başına düşen doğum oranının minimum 2,1 olması gerektiği uzmanlar tarafından dile getirilmektedir.¹⁵ Bu husus, kadın başına düşen doğum oranının ancak 2,1 olduğu takdirde bir toplumun nüfusunun kendini yenileyebileceği anlamına gelmektedir. Ancak Grafik 1'deki istatistiklere baktığımızda, Sovyetler Birliği sonrası dönemde Rusya henüz bu orana ulaşabilmiş değildir. Bu durum ise ister istemez 2013 yılına kadar uzun bir süre doğal nüfus artışının negatif seyretmesini netice vermiştir (Tablo 1).

Grafik 1: Rusya'da Yıllara Göre Kadın Başına Düşen Doğum Oranları (1990-2013)

Kaynak: Grafik, Rusya Devlet Federal İstatistik Servisi (Federalnaya Slujba Gasudarstvennoy Statistiki) verilerinden derlenerek oluşturulmuştur. "Demografiya — Summarniy koeffitsient rajdayemosti" (Demografi — Doğum Oranları Katsayısı), (http://www.gks.ru/wps/wcm/connect/rosstat_main/rosstat/ru/statistics/population/demography/#), (Erişim Tarihi: 08.06.2014).

Ancak burada bir hususun altını özellikle çizmek gerekmektedir. Nüfusun nicelik açıdan artması noktasında diğer bütün etkenler göz ardı edilerek, sadece kadın başına düşen doğum oranı olarak 2,1 rakamı sağlanamadığı takdirde ülkedeki doğal nüfus artışının her durumda negatif olacağını söylemek mümkün değildir. Bunun nedenlerinden biri olarak ise öncelikle doğal nüfus artışının negatif düzeylerde seyretmesinin, kadın başına düşen doğum oranlarının -aynı nesilden kadınların doğum yapabilecekleri toplam zaman dilimi

¹⁵ Thomas J. Espenshade, Juan Carlos Guzman & Charles F. Westoff, "The Surprising Global Variation in Replacement Fertility", *Population Research and Policy Review*, Vol. 22, No. 5-6, December 2003, s. 575. Ayrıca bkz., "Total Fertility Rate", *The United Nations*, (http://www.un.org/esa/sustdev/natlinfo/indicators/methodology_sheets/demographics/total_fertility_rate.pdf), (Erişim Tarihi: 10.06.2014); "Human Population: Future Growth", *Population Reference Bureau*, (<http://www.prb.org/Educators/TeachersGuides/HumanPopulation/FutureGrowth/QuestionAnswer.aspx>), (Erişim Tarihi: 10.06.2014).

hesaba katılarak- 35-40 yıl gibi uzun bir süre boyunca 2,1 rakamının epeyce altında kalmasıyla mümkün olabileceği göz önünde bulundurulmalıdır. Bu trend 35-40 yıl gibi bir süre boyunca devam etmediği ve kadın başına düşen doğum oranları 2,1 rakamının epeyce altında kalmadığı takdirde nüfustaki düşüş hızının sınırlı kalacağı ve 2,1'e ulaşmasa da bu oranda yaşanabilecek kısmi bir yükselişin doğal nüfus artışını kısa vadede yeniden pozitif çevirebileceği görülmektedir. İkincisi, doğal nüfus artışını belirleyen temel somut etkenin aslında kadın başına düşen doğum oranından ziyade doğum-ölüm sayıları arasındaki fark olduğu gerçeği göz ardı edilmemelidir. Zira demografik yapının yenilenmesinde ölüm oranları da pek tabii doğum oranları kadar önem arz etmektedir. Doğal nüfus artışının bu iki somut veriden yola çıkılarak hesaplanması kadın başına düşen doğum oranıyla birlikte ölüm oranlarını da göz önünde bulundurmak gerektiğini ima etmektedir. Üçüncüsü, nicelik açısından kadın-erkek nüfus arasındaki farkın dolaylı yoldan doğal nüfus artışını etkileyen önemli bir faktör olduğu gerçeğidir. Zira bir ülkede kadın nüfusun hatırı sayılır oranda rakamsal olarak erkek nüfustan fazla olması -doğurma özelliğinin kadınlara has bir özellik olması nedeniyle- bu ülke nüfusunda doğum oranlarının düşüklüğünden kaynaklanan doğal nüfus artışındaki negatif seyrin sınırlı kalmasına ve doğum oranlarındaki kısmi yükselişin daha hızlı bir şekilde doğal nüfus artışına pozitif etki etmesine neden olmaktadır.

Sonuç olarak, Rusya'da kadın başına düşen doğum oranlarının 1991 sonrası 2,1'e ulaşamaması ve son yıllarda kısmi de olsa artış göstererek halihazırda ancak 1,71 seviyesine (Grafik 1) erişmesine rağmen 2013'te doğal nüfus artışının pozitif geçmesi (Tablo 1) söz konusu bu üç neden bağlamında değerlendirilmelidir. Burada kadın başına düşen doğum oranlarındaki düşüklüğün 35-40 yıllık bir zaman diliminden ziyade 23 yıldır gözlenmesi ve 2,1'in çok altında olmamakla birlikte son yıllarda yükselişe geçmesi, ölüm oranlarında nispeten azalmanın yaşanması ve doğum-ölüm sayıları arasındaki açığın kapanması ve yine kadın-erkek nüfus arasında nicelik açısından 11 milyon gibi kadın nüfus lehine önemli bir farkın bulunmasının Rusya'daki doğal nüfus artışının 2013 yılında artık pozitif evrilmesine ciddi katkı sağladığı not edilmelidir.

Tablo 1: Rusya'da Yıllara Göre Doğum ve Ölüm Sayıları ve Doğal Nüfus Artışı (1950-2013)

Yıl	Toplam Kişi Sayısı		
	Doğum Sayısı	Ölüm Sayısı	Doğal Nüfus Artışı
1950	2.745.997	1.031.010	1.714.987
1960	2.782.353	886.090	1.896.263
1970	1.903.713	1.131.183	772.530
1980	2.202.779	1.525.755	677.024
1990	1.988.858	1.655.993	332.865
1995	1.363.806	2.203.811	-840.005
2000	1.266.800	2.225.332	-958.532
2005	1.457.376	2.303.935	-846.559
2010	1.788.948	2.028.516	-239.568
2011	1.796.629	1.925.720	-129.091
2012	1.902.084	1.906.335	-4.251
2013	1.895.822	1.871.809	24.013

Kaynak: Tablo, Rusya Devlet Federal İstatistik Servisi (*Federalnaya Slujba Gasudarstvennoy Statistiki*) ve Rusya Federasyonu Emek ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (*Ministerstva truda i sotsialnoy zaşiti Rossiyskoy Federatsii*) verilerinden derlenerek oluşturulmuştur. "Demografiya — Rajdayemost, smernost i yestestvenny prirost" (Demografi — Doğum, Ölüm ve Doğal Nüfus Artışı), (http://www.gks.ru/wps/wcm/connect/rosstat_main/rosstat/ru/statistics/population/demography/#) ve "Statistika za 12 mesitsev 2012 goda" (2012 Yılı'nın 12 Aylık İstatistiği), (<http://www.rosmintrud.ru/ministry/programms/6>), (Erişim Tarihi: 08.06.2014).

Öte yandan, aslında Rus toplumunda çok çocuk sahibi olma konusundaki anlayış değişikliği daha çok 1960'lardan sonra gözlemlenmeye başlamıştır. Sovyetler Birliği döneminde 1960 yılında kadın başına düşen doğum sayısı 2,54 seviyesinde iken 1970'e gelindiğinde bu oran 2,007'ye düşmüş bulunmaktaydı.¹⁶ İlerleyen dönemde ise bu oran daha da azalma eğilimi göstererek 1980 yılında 1,895 ve 1990 yılında da 1,892 olarak gerçekleşmişti.¹⁷ Ancak bu durum o dönemler itibarıyla iki nedenle nüfusun azalması sonucunu vermemişti. Öncelikle bu oranlar 2,1'in çok altında değildi ve bu dönemlerdeki doğum oranlarındaki azalma Sovyetler Birliği'nin son yirmi yılından ziyade aslında gelecek on yıllardaki demografik değişimi etkileyecekti. İkinci olarak ise, her ne kadar kadın başına düşen doğum oranı bu dönemde düşmüş olsa da sonuç itibarıyla 1950-1990 arası dönemde ülkede doğanların sayısı ölenlerin sayısından hep fazla olmuştu. Tablo 1'de de görüldüğü üzere bu durum tabii olarak doğal nüfus artışını kendiliğinden netice vermişti. Örneğin, 1950 yılındaki doğum sayısı

16 "Demografiya — Summarniy koeffitsient rajdayemosti" (Doğum Oranları Katsayısı), *Federalnaya Slujba Gasudarstvennoy Statistiki*, (http://www.gks.ru/wps/wcm/connect/rosstat_main/rosstat/ru/statistics/population/demography/#), (Erişim Tarihi: 08.06.2014).

17 A.g.e.

yaklaşık 2,75 milyon kişi olarak gerçekleşirken, ölüm sayısı 1,03 milyon civarında olmuştur. Yine 1970 yılında doğanların sayısı 1,90 milyon civarında iken, ölenlerin oranı 1,13 milyonu çok az geçmişti. Ancak 1990 sonrasında bu durumun tersine bir eğilim gözlenmektedir. Sovyetler Birliği'nin çözüldüğü dönemden günümüze değin Rusya'daki yıllık doğum oranı -2013 hariç- henüz ölüm oranını geçebilmiş değildir. Bu ise tam tersine bir sonuçla, tabii olarak doğal nüfus artışının negatif olarak gerçekleşmesini beraberinde getirmiştir.

Bununla beraber, kadın başına doğum oranlarının 1990 sonrası Rusya'daki demografik dengeyi değiştirecek ölçüde azalmasının önemli bir nedeni de aslında Ruslar ile diğer etnik kökenli milletler arasındaki doğum oranlarının farklılığından kaynaklanmaktadır. Sovyetler Birliği zamanındaki nüfus artışı daha çok geleneksel olarak çok çocuk sahibi olan Orta Asya ve Kafkasya halklarının doğurganlık oranlarının yüksekliği ile sağlanmaktaydı. Ruslar 1990 öncesi de yine Sovyetler Birliği içerisindeki bu milletlere göre daha az doğurganlık oranına sahiptiler. Nitekim bu durum Orta Asya Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri (SSC) ile Rusya Sovyet Federatif Sosyalist Cumhuriyeti'ndeki doğurganlık oranlarındaki çarpıcı fark ile de ortaya çıkmaktadır. Örneğin, 1958-59 yıllarında kadın başına düşen doğum oranı Türkmenistan SSC'de 5,0; Özbekistan SSC'de 4,9; Kırgızistan SSC'de 4,2 iken, Rusya Sovyet Federatif Sosyalist Cumhuriyeti'nde bu oran 2,6 düzeyinde idi (Ülke (SSCB) geneli itibariyle bu oran 2,8). Sovyet dönemi boyunca bu trendin genel olarak değişiklik göstermediği, Sovyetler Birliği'nin yıkılışına yakın dönemlerde 1986-87 itibariyle bu oranların Türkmenistan SSC'de 4,8; Özbekistan SSC'de 4,6; Kırgız SSC'de 4,2 iken Rusya Sovyet Federatif Sosyalist Cumhuriyeti'nde ise 2,2 düzeyinde olduğu görülmektedir.¹⁸

Günümüzdeki Rusya Federasyonu'na karşılık gelen Rusya Sovyet Federatif Sosyalist Cumhuriyeti içinde de etnik temelde doğum oranlarında farklılaşma çok net olarak görülmektedir. Nitekim 1959 yılında 20-49 yaş arasındaki 1000 Rus etnik kökenli kadının 0-9 yaş arasında sahip olduğu çocuk sayısı sadece 863 iken, Çeçenler için bu oran 2179 idi. 1989 yılına gelindiğinde ise bu oran Ruslar için daha da azalmış ve 759'a kadar düşmüştü.¹⁹ Bu trend Rusya Sovyet Federatif Sosyalist Cumhuriyeti'nde toplam nüfusun etnik temeldeki dağılımında da yansımaları bulmuştur. Rusya Sovyet Federatif Sosyalist Cumhuriyeti'nde etnik Rusların oranı 1959 nüfus sayımında % 85,8 iken 1979'da bu oran % 82,6'ya gerilemişti.²⁰ Tablo 3'te görüleceği üzere Rusların oranı 1989'da ise % 81,53'e kadar düştü.

Görüldüğü üzere aslında Rusların doğurganlık oranlarının düşüklüğü 1990 öncesi de mevcut olan bir olguydu. Sovyetlerin dağılması ise bu olgunun hızlı bir şekilde demografik yapıdaki değişimi daha net açığa çıkarmasını sağlamıştı. Zira Rusya nüfusu etnik açıdan artık % 80 civarında Ruslardan oluşmaktaydı.

18 Richard H. Rowland, "Demographic Trends in Soviet Central Asia and Southern Kazakhstan", Robert A. Lewis (Ed.), *Geographic Perspectives on Soviet Central Asia*, (London: Routledge, 1992), s. 226.

19 Dmitry Bogoyavlenskiy, "Perepis 2010: etniçeskiy srez" (2010 Nüfus Sayımı: Etnik Dağılım), *Demoskop Weekly*, Sayı: 531-532, 12-25 Kasım 2012, (<http://demoscope.ru/weekly/2012/0531/tema06.php>), (Erişim Tarihi: 12.06.2014).

20 Robert J. Kaiser, *The Geography of Nationalism in Russia and the USSR*, (Princeton: Princeton University Press, 1994), s. 161.

Tablo 2: Rusya Nüfusunda İlk On Etnik Unsurun Yıllara Göre Değişimi (1989-2010)

	Milyon kişi			Yüzdelik ¹		
	1989	2002	2010	1989	2002	2010
Toplam Nüfus	147,02	145,17	142,9	-	-	-
Etnik Kimliğini Belirtenlerin Sayısı	147,02	143,71	137,2	100	100	100
Ruslar	119,9	115,89	111	81,53	80,64	80,9
Tatarlar	5,52	5,55	5,31	3,75	3,87	3,87
Ukraynalılar	4,36	2,94	1,93	2,97	2,05	1,41
Başkurtlar	1,34	1,67	1,58	0,9	1,16	1,15
Çuvaşlar	1,77	1,64	1,44	1,2	1,14	1,05
Çeçenler	0,9	1,36	1,43	0,61	0,95	1,04
Ermeniler	0,53	1,13	1,18	0,36	0,79	0,86
Avarlar	0,54	0,81	0,91	0,37	0,57	0,66
Mordvalar	1,07	0,84	0,74	0,73	0,59	0,54
Kazaklar	0,63	0,65	0,65	0,43	0,46	0,47

Kaynak: “Vserossiyskaya perepis naseleniya 2010” (2010 yılı Tüm Rusya Nüfus Sayımı), Demoskop Weekly, Sayı: 491-492, 19-31 Aralık 2011, (<http://demoscope.ru/weekly/2011/0491/perep01.php#5>); “Vsesoyuznaya perepis naseleniya 1989 goda-Natsionalniy sostav naseleniya po respublikam SSSR” (1989 Yılı Tüm Sovyetler Nüfus Sayımı-SSCB Cumhuriyetlerinde Nüfusun Etnik Dağılımı), Demoskop Weekly, Sayı: 603-604, 16 Haziran-31 Temmuz 2014, (http://demoscope.ru/weekly/ssp/sng_nac_89.php?reg=1), (Erişim Tarihi: 15.06.2014). 1989 yılındaki veriler SSCB içerisindeki Rusya Sovyet Federatif Sosyalist Cumhuriyeti'nin nüfustaki etnik dağılımı göstermektedir. 1989 yılında tüm SSCB'de son nüfus sayımı yapılmıştır. 2002 ve 2010'daki veriler ise Rusya Federasyonu'nda yapılan nüfus sayım sonuçlarını yansıtmaktadır.

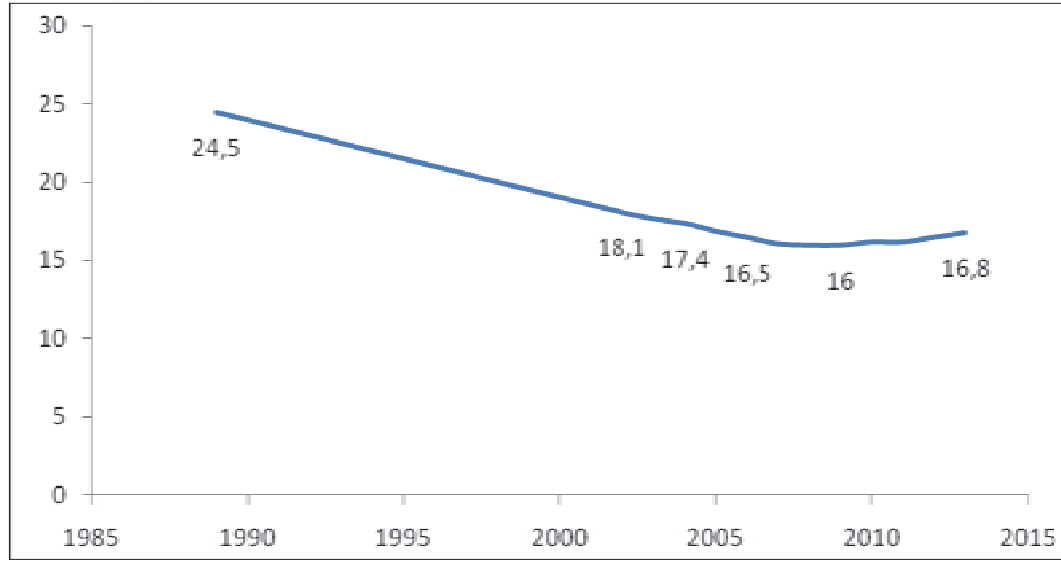
2002 ve 2010 yıllarında yapılan nüfus sayımı sonuçlarına göre etnik Rusların sayısı -eski Sovyet cumhuriyetlerindeki milyonlarca Rus'un anavatanlarına dönüşüne rağmen- bu dönemde yaklaşık 5 milyon azalmıştır. Doğum oranlarındaki düşüklüğün ülkedeki etnik Rus nüfusun sayısında ciddi azalmaya neden olduğu görülmektedir. Ayrıca ülkedeki en büyük etnik unsur oldukları göz önüne alındığında Rusların kendi etnik kimliğini belirtmemeleri oranının diğer etnik gruplara göre daha düşük olduğu sanılmaktadır. Bu açıdan aslında Tablo 2'de Ruslar için belirtilen yüzdelik oranlarının etnik kimliğini belirtenler üzerinden hesaplandığı için gerçeği tam olarak yansıtmadığı söylenebilir. Bu çerçevede değerlendirildiğinde ise Rusların toplam nüfus içerisindeki paylarının, Tablo 2'deki veriler dikkate alınarak, Ruslar/Toplam Nüfus şeklinde hesaplanması sonucu 1989'da % 81,53'ten 2002'de % 79,83'e ve 2010 yılında da % 77,71'e düşmüş olduğu gerçeği ortaya çıkmaktadır. Bu noktada ise ülkedeki etnik Rus nüfusun hem oran hem de nicelik açısından azaldığı gerçeği söz konusu olmaktadır.

Demografik değişimin bir başka yönünü ise 2006 yılından itibaren çalışma yaşındaki iş-gücü kategorisindeki düzenli düşüş eğilimi oluşturmaktadır. Araştırmacılar son yıllarda

nüfus artışı konusunda görülen olumlu trendin devam etmesi durumunda bile bunun yansımalarının ancak 20 yıl sonra görülebileceğini, 2009-2018 yılları arası bu kategorideki nüfusta her yıl 1,2 ile 1,4 milyon arası düşüş yaşanacağını tahmin etmektedir.²¹

Bunun nedenini Sovyet sonrası dönemde doğumların azalmasıyla birlikte açığa çıkan genç nüfus oranındaki düşüş oluşturmaktadır. 1989 yılında çalışabilir nüfusun altındaki nüfus oranı (15 yaş altı) % 24,5 iken, bu oran 2009'a kadar sürekli azalma eğilimi göstermiş ve % 16 seviyesine kadar düşmüştür.²² Son birkaç sene içerisindeki doğum oranlarındaki kısmi artış, bu oranın 2013'te % 16,8 seviyesine çıkmasına neden olmuştur.²³ Ancak doğum oranlarındaki artışın ebeveynler arasında daha önceden planlanan doğum sayısının sunulan ekonomik avantajlardan dolayı öne çekilmesinden mi kaynaklandığı, yoksa gerçekten daha çok çocuk sahibi olma arzusunun toplumda genel kabul görmeye başlaması dolayısıyla mı gerçekleştiği net olmadığı için bu oranın ilerleyen yıllarda istenilen seviyeye ulaşip ulaşmayacağı henüz kesin değildir.

Grafik 2: Çalışabilir Nüfusun Altındaki Nüfusun Genel Nüfusa Oranı (%/Yıl)

Kaynak: Grafik, Rusya Devlet Federal İstatistik Servisi (Federalnaya Slujba Gasudarstvennoy Statistiki) verilerinden derlenerek oluşturulmuştur. "Demografiya — Raspredeleniya naseleniya po vozrastnim grupam" (Demografi — Yaş Gruplarına Göre Nüfus Dağılımı), (http://www.gks.ru/wps/wcm/connect/rosstat_main/rosstat/ru/statistics/population/demography/#), (Erişim Tarihi: 15.06.2014).

Nitekim çok çocuk sahibi olmaya yönelik ekonomik teşvik paketlerinin başladığı 2007 yılında Rusya Demografi Enstitüsü'nün yaptığı anket sonuçları bu duruma çarpıcı bir örnek oluşturmaktadır. Anket katılımcılarının % 81'i alınan teşviklere rağmen planladıklarından

21 T.A. Dolbik-Vorobei, "Marriage, Family Relations, and the Birthrate", *Russian Social Science Review*, Vol. 54, No. 1, January–February 2013, s. 90.

22 "Demografiya — Raspredeleniya naseleniya po vozrastnim grupam" (Demografi — Yaş Gruplarına Göre Nüfus Dağılımı), *Federalnaya Slujba Gasudarstvennoy Statistiki*, (http://www.gks.ru/wps/wcm/connect/rosstat_main/rosstat/ru/statistics/population/demography/#), (Erişim Tarihi: 15.06.2014).

23 A.g.e.

daha fazla çocuk sahibi olmayı düşünmediklerini ifade etmişlerdir.²⁴ Dolayısıyla 2007 sonrası toplam nüfusta çok az da olsa bir yükselişin olması, kadın başına düşen doğum sayısının artmasından ziyade çocuk sahibi olma planlarının ebeveynlerce öne çekilmesi ve önceden planlanan doğumun zamanlamasının değiştiğini ima etmektedir. Bu ise kısa vadede bir nüfus artışını sonuç verse de ilerleyen dönemde toplam nüfusta istikrarlı bir artışın olmaya bileceğini ifade etmektedir. Bu açıdan, doğum oranlarının istikrarlı artışına ve genç nüfusun daha da hızlı bir oranda artırılmasına yönelik çalışmalar yetkililerin üzerinde durdukları önemli konular arasında yer almaktadır. Zira çalışabilir nüfusun altındaki nüfus oranının azalması Rusya'nın istihdam noktasında ekonomik geleceğini yakından tehdit ettiği gibi, insan kaynağının yetersizliği ilerleyen yıllarda ülkenin özellikle eğitim, siyaset ve güvenlik alanlarındaki hamlelerini doğrudan etkileyecek bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır.

2. ÖLÜM ORANLARININ YÜKSEKLİĞİ VE YAŞAMA YÖNELİK TEHDİTLER

Doğal nüfus artışının önündeki en önemli engellerden bir diğeri olarak ölüm oranlarının yüksekliği Rus yetkilileri, yaşama yönelik tehditleri ve bu tehditlerin demografik yapıya etkilerini minimuma indirme konusunda önlem almaya itmektedir. Ancak son yıllarda bu alanda kısmi bazı iyileşmeler gözlenmesine rağmen oranların yüksekliği nüfusun sağlıklı gelişimini tehdit etmeyi sürdürmektedir. Rusya'da yaşama yönelik tehditler arasında en önemlileri, yüksek oranda alkol tüketimi ve özellikle gençler arasında yaygın olan uyuşturucu kullanımıdır.

Aşırı alkol kullanımı 1990'ların başından itibaren nüfusun sağlığının kötüleşmesinde kritik bir olgu olarak önemini korumaktadır. Özellikle 1990-1994 arası Sovyetler Birliği'nin çözüldüğü ve ciddi bir sosyo-ekonomik buhranla karşı karşıya olduğu dönemde²⁵ büyük oranda doğrudan ya da dolaylı olarak aşırı alkol tüketiminden kaynaklanan ölümler nedeniyle ortalama yaşam süresi düşmüştür.²⁶ Rusya'daki tüm ölümlerin % 30'unun alkol kullanımı ile bağlantılı olduğu görülmektedir. Özellikle çalışan erkek nüfus arasında bu oran (farklı yıllara göre) % 43 ile % 59 arasında seyretmesi sorunun büyüklüğünü olanca çıplaklığıyla göstermektedir.²⁷ Çarlık Rusyası ile Sovyet sonrası dönem karşılaştırıldığında

24 Igor Tihonenko, "Demografiçeskij krizis v Rassii" (Rusya'da Demografik Kriz), *Golos Ameriki*, 26 Ocak 2012, (<http://www.golos-ameriki.ru/content/russia-demographic-situation-2012-01-26-138156149/250333.html>), (Erişim Tarihi: 18.06.2014).

25 Piyasa ekonomisine geçiş sürecinde yaşanan ekonomik istikrarsızlığın en ağır tahribat yaptığı kesim çalışan erkek nüfus olmuştur. 1990-1994 arası dönemde bu kesim yaşanan transformasyonun sosyo-ekonomik çıktıları nedeniyle üzerinde büyük bir psikolojik baskı hissetmiş, sancılı sürecin derin travmatik etkilerine maruz kalmıştır ki bu da ölüm oranlarının artışına ve ortalama yaşam süresinin azalmasına neden olmuştur. Bkz., Peder Walberg, Martin McKee, Vladimir Shkolnikov, Laurent Chenet and David A. Leon, "Economic Change, Crime, and Mortality Crisis in Russia: Regional Analysis", *British Medical Journal*, Vol. 317, No. 7154, August 1998, s. 317; Vladimir Shkolnikov, Giovanni Cornia, David Leon, and France Mesle, "Causes of the Russian Mortality Crisis: Evidence and Interpretations", *World Development*, Vol. 26, No. 11, 1998, ss. 2008-2009.

26 William C. Cockerham, "The Intersection of Life Expectancy and Gender in a Transitional State: The Case of Russia", *Sociology of Health & Illness*, Vol. 34, No. 6, July 2012, s. 945.

27 Evgeny Andreev, Dmitri Bogoyavlensky, Andrew Stickley, "Comparing Alcohol Mortality in Tsarist and Contemporary Russia: Is the Current Situation Historically Unique?", *Alcohol and Alcoholism*, Vol. 48, No. 2, 2013, s. 215.

tüm medikal gelişmelere karşın günümüzde alkol kullanımından kaynaklanan ölümlerin daha fazla olduğu gerçeği sorunun boyutlarına ışık tutmaktadır.²⁸

Tablo 3'te görüldüğü üzere, Rusya'da fazla alkol tüketiminin ve uyuşturucu kullanımının yol açtığı hastalıklardan dolayı hâlihazırda hastane ve tedavi merkezlerindeki hasta sayısı iki milyondan fazladır. Bu rakama kayıt altına alınmayanların ve tedavi merkezlerine başvurmamışların sayısı da eklendiğinde ülkede ciddi bir nüfusun bu hastalıklardan muzdarip olduğu anlaşılabilmektedir. Nitekim Rusya Federasyonu Uyuşturucu Kullanımı Kontrolü Federal Servisi Müdürü Viktor İvanov'un verdiği bilgilere göre, ülkedeki uyuşturucu bağımlısı kişi sayısı hâlihazırda 8 milyon civarındadır.²⁹ Uyuşturucu kullanımından kaynaklanan gençlerdeki ölüm oranlarında son yıllarda azalma yaşanmasına rağmen, Avrupa ülkeleriyle kıyaslandığında Rusya'da uyuşturucudan ölenlerin sayısının 8 kat fazla olduğu belirtilmektedir. 2013 yılında ülkedeki 15-34 yaş arası gençlerde uyuşturucu kullanımından kaynaklanan hastalıklardan ölenlerin sayısı 70 bin civarında seyretmiştir.³⁰

Tablo 3: Rusya'da Alkol Tüketimi ve Uyuşturucu Kullanımına Bağlı Hasta Sayıları (2003-2012)

Yıl	Alkol Tüketimine Bağlı Hasta Sayısı (bin kişi)	Uyuşturucu Kullanımına Bağlı Hasta Sayısı (bin kişi)		
	İlk Defa Teşhis Konulan Hasta Sayısı	Hastane ve Tedavi Merkezlerindeki Toplam Hasta Sayısı	İlk Defa Teşhis Konulan Hasta Sayısı	Hastane ve Tedavi Merkezlerindeki Toplam Hasta Sayısı
2003	228,2	2213,1	22,9	326,6
2004	218,4	2203,1	21,0	325,7
2005	209,2	2190,7	24,4	328,0
2006	192,9	2151,9	27,2	333,3
2007	174,9	2115,8	30,0	338,7
2008	173,4	2082,7	26,5	341,9
2009	159,7	2016,5	25,2	340,2
2010	153,9	1953,1	24,9	330,9
2011	138,1	1865,9	21,9	320,2
2012	122,8	1807,9	19,8	315,5

Kaynak: Tablo, Rusya Devlet Federal İstatistik Servisi (Federalnaya Slujba Gasudarstvennoy Statistiki) verilerinden derlenerek oluşturulmuştur. "Zdravaahraneniya — Zabolevayemost naseleniya alkogolizmam i alkogol-nimi psihozami, Zabolevayemost naseleniya narkomaniyey" (Sağlık Hizmetleri — Alkolizm, Alkol Psikozları ve Uyuşturucu Kullanımının Yol Açtığı Hastalık Vakaları, (http://www.gks.ru/wps/wcm/connect/rosstat_main/rosstat/ru/statistics/population/healthcare/#), (Erişim Tarihi: 27.06.2014).

28 A.g.e., s. 220.

29 "70 tis. molodih ludey yejegovno umirayut v Rassii ot narkotikov", (Her Yıl Rusya'da Uyuşturucudan 70 Bin Genç Hayatını Kaybediyor), Interfax, 14 Ocak 2014, (<http://www.interfax.ru/russia/351424>), (Erişim Tarihi: 27.06.2014).

30 A.g.e.

Rusya'nın doktor, ilaç, hastane gibi sağlık sektörüne bu konuda harcayacağı paranın yanı sıra insan sermayesinin azalmasına da neden olan bu hastalıkların önemli bir kısmı ölümle sonuçlanmaktadır. Bu durum ise ülkenin doğal nüfus artışının negatif seyretmesinin önemli nedenlerinden biridir. 2013 yılında üretimin sağlıklı ortamlarda yapılmaması ve aşırı tüketimin yol açtığı nedenlerle sadece alkol zehirlenmesinden dolayı 9.721 kişi hayatını kaybederken, sarhoşluk nedeniyle işlenen suçların sayısı 341 bini (toplam suçların yaklaşık % 14'ü) aşmıştır.³¹ Özellikle aşırı alkol tüketimi ve uyuşturucu kullanımının yol açtığı kan dolaşım sistemine bağlı hastalıklardan dolayı ise 2013 yılında toplamda bir milyondan fazla kişi hayatını kaybetmiştir.³² Bu rakam Tablo 1'den de görüleceği üzere aynı yıldaki mevcut ölümlerin yarısından fazlasını oluşturmaktadır.

Bu gerçeği gören Rus yetkililer alkol tüketiminin azalmasına yönelik son yıllarda yeni adımlar atmaya başlamışlardır. Alkollü içeceklerin fiyatlarının artırılması, 18 yaşından küçükler tarafından alımının ve gece satışının yasaklanması, reklamlarının medyada yer almasına izin verilmemesi, tüketiminin bazı mekânlarla sınırlandırılması, satışının yapıldığı market ve büfe sayısının azaltılması gibi uygulamalar son yıllarda alkol tüketimini düşürmüştür. Ancak geleneksel olarak alkol tüketiminin oldukça yaygın olduğu Rusya'da bu tehlide karşı alınan önlemler etkisini yavaş göstermektedir ve bu alanda yeteri seviyede iyileşme henüz sağlanamamaktadır. Rusya Sağlık Bakanlığı Baş Narkoloji Uzmanı Yevgeniy Bryun'un verdiği bilgilere göre, son yıllarda alınan önlemlerle azalma eğilimine giren alkol tüketim miktarı 2013 yılı itibarıyla kişi başına 13,5 litre civarında bulunmaktadır. Yine Bryun'a göre, Rusya'da yasaklarla sağlanan bu oran hâlihazırda alkolün serbest satım ve tüketiminin yapıldığı bazı Avrupa ülkeleri, ABD ve Avustralya'daki tüketimin üstünde seyretmektedir.³³ Rusya Kamuoyu Araştırma Merkezi'nin (Vserassyskiy tsentr izuçeniya obşestvennovo mneniya - VTSİOM) Kasım 2012'de Rusya genelinde yaptığı anket sonuçlarına göre ayda bir kez veya daha fazla sayıda alkol kullananların oranı -son yıllarda alkolle mücadele konusunda ciddi önlemler alınmasına rağmen- erkeklerde % 77 düzeyinde çıkmıştır.³⁴ Bu oranın kadınlar arasında bile % 56 seviyesinde³⁵ olduğu düşünülecek olursa bu konuda alınan önlemlerin henüz ciddi sonuçlar doğurmadığı görülmektedir.

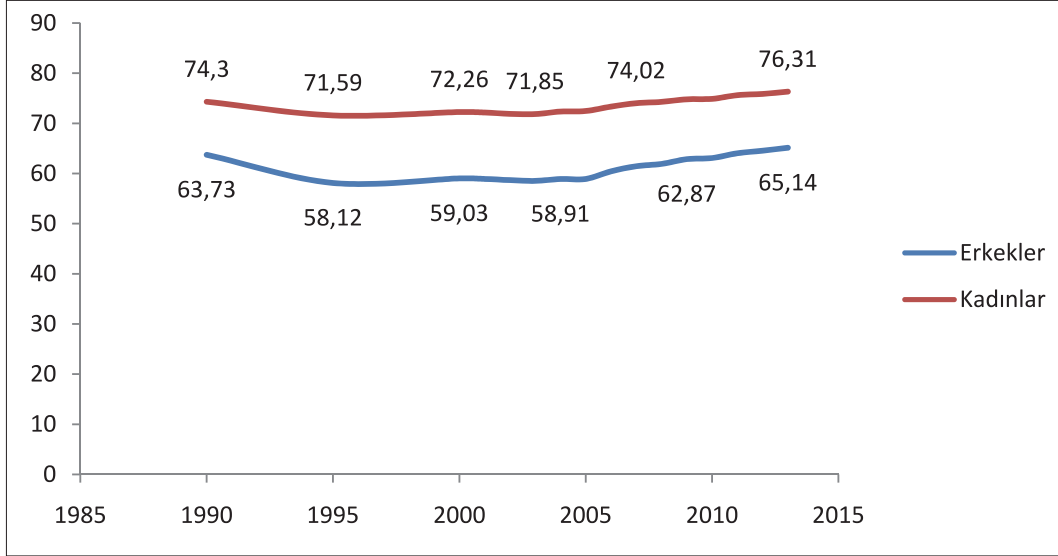
31 "Svedeniya o çisle umersih ot sluçaynih otravleniy alkogolem za 2013 god", (2013 Yılı Alkol Zehirlenmesinden Ölenlerin Sayısı), *Tsentr Razrabotki Natsionalnoy Alkogolnoy Politiki*, (http://www.alcomarket.info/news/2014/02/smernost_tab_01_10_2013.htm), (Erişim Tarihi: 28.06.2014); "Çislo prestupleniy, soversennih litsami, nahodyaşimisiya v sostayanii alkogolnova opineniya za 2013 god", (2013 Yılı Sarhoşluk Sırasında İşlenen Suç Sayısı), *Tsentr Razrabotki Natsionalnoy Alkogolnoy Politiki*, (<http://www.alcomarket.info/CRNAP/print.asp?NewsId=191496>), (Erişim Tarihi: 28.06.2014).

32 "Demografiya — Çislo umersih po asnovnim klassam priçin smerti" (Demografi — Temel Ölüm Sebeplerine Göre Ölenlerin Sayıları), *Federalnaya Slujba Gasudarstvennoy Statistiki*, (http://www.gks.ru/wps/wcm/connect/rosstat_main/rosstat/ru/statistics/population/demography/#), (Erişim Tarihi: 28.06.2014).

33 "Rassiyane stali menşe pit" (Ruslar Artık Daha Az Alkol Kullanıyorlar), *Lenta*, 17 Ekim 2013, (<http://lenta.ru/news/2013/10/17/alcohol/>), (Erişim Tarihi: 28.06.2014).

34 "Ograniçeniye na prodaju alkogolya: rabotayet li zakon?" (Alkol Satımına Sınırlama: Kanunlar İşliyor mu?), *Vserassyskiy tsentr izuçeniya obşestvennovo mneniya — VTSİOM*, 26 Kasım 2012, (<http://wciom.ru/index.php?id=459&uid=113413>), (Erişim Tarihi: 28.06.2014).

35 A.g.e.

Grafik 3: Erkek ve Kadınların Ortalama Yaşam Süreleri (1989-2013)

Kaynak: Grafik, Rusya Devlet Federal İstatistik Servisi (Federalnaya Slujba Gasudarstvennoy Statistiki) verilerinden derlenerek oluşturulmuştur. "Demografiya — Ojidayemaya prodoljitelnost jizni pri rojdeniya" (Demografi — Ortalama Yaşam Süreleri). (http://www.gks.ru/wps/wcm/connect/rosstat_main/rosstat/ru/statistics/population/demography/#), (Erişim Tarihi: 29.06.2014).

Bu durum da aslında farklı bir açıdan bakıldığında ülkede erkeklerin ortalama yaşam sürelerinin neden kadınlara göre düşük olduğunun bir diğer nedenini göstermektedir. Nitekim Grafik 3'te de görüldüğü üzere, ölüm nedenleri arasında ilk sıralarda gelen alkol tüketiminin fazlalığı erkeklerde yaşam süresinin kadınlara göre önemli oranda düşük kalması sonucunu doğurmuştur. 1990-1995 arası buhranlı dönemde bile kadınların ortalama yaşam süreleri 70 yaşın altına inmemişken, erkeklerde ortalama yaşam süresi günümüze değin hiçbir dönemde 70 yaşın üstüne çıkamamıştır. Erkeklerin ortalama ömürleri 1990-1994 arası 63,8'den 57,6'ya gerilemiş, devletin alkol ile mücadelesi ve diğer sağlık konularında aldığı önlemler sonucu sonraki yıllarda artma eğilimi göstermiş ve 2009 yılı itibariyle 62,9'a ulaşmıştır. Kadınların ise 1990-1994 arası dönemde ortalama yaşam süreleri 74,3'ten 71,2'ye gerilemiş, ancak tıpkı erkeklerde olduğu gibi sonraki dönemde artış göstererek 75'in üstüne çıkmıştır.³⁶ Bu süreler Grafik 3'te de görüldüğü üzere, 2013 itibariyle ise —alınan sağlık önlemlerinin de etkisiyle— erkekler için 65,14, kadınlar için ise 76,31 düzeyindedir.

Rusya'da aşırı alkol tüketiminin ve uyuşturucunun yaygınlığının yanı sıra sigara ve diğer tütün ürünlerinin kullanımı da ölüm oranlarının yüksek çıkmasının ve dolayısıyla doğal nüfus artışının uzun bir süre negatif seyretmesinin diğer bir nedeni olarak karşımıza çıkmaktadır. Sağlık Bakanlığı'na bağlı olarak faaliyet gösteren "Sağlıklı Rusya" kurumunun verdiği bilgiye göre, sigaranın yol açtığı hastalıklardan dolayı Rusya'da her yıl 330-400

³⁶ William C. Cockerham, "The Intersection of Life Expectancy and Gender in a Transitional State: The Case of Russia", *Sociology of Health & Illness*, Vol. 34, No. 6, July 2012, s. 945.

bin arasında kişi hayatını kaybetmektedir.³⁷ Dünyada en yüksek oranlardan biri olarak Rusya'da yetişkin erkek nüfusun % 60'ı sigara içerken, ülkedeki toplam sigara kullananların sayısı 44 milyona ulaşmış bulunmaktadır. Öte yandan, 10 yaşından önce sigarayla tanışanların oranı toplam sigara kullananların % 25'ini oluştururken, 1990'ların başına göre kadınlarda sigara içme oranı iki katına çıkmıştır.³⁸ Rus toplumunun sağlık koşullarını iyileştirmeyi ve ölüm oranlarını düşürmeyi hedefleyen hükümet sigara ve tütün ürünlerinin kullanımını azaltacak önlemler almaya başlamıştır. Bu bağlamda Rusya Parlamentosu Duma'da kabul edilen kanuna göre, 2013 yılı Haziran ayı itibariyle kamusal alanlarda ve bazı mekânlarda sigara içilmesi yasaklanmış, yeni paketleme ve markalama sistemleri yürürlüğe konulmuş, toplumun bu konu hakkında bilinçlendirilmesine yönelik çalışmaların artırılmasına karar verilmiş ve tütün ürünlerinin reklam, sponsorluk ve satımını teşvik edici unsurlara yönelik bazı yeni yasaklar getirilmiştir.³⁹

Yaşama yönelik tehdit içeren maddelerin daha çok erkekler tarafından kullanımı ve yaygınlık göstermesi ise Rusya'da demografik değişim trendinin daha ziyade erkeklerin aleyhine gelişmesine neden olmuştur. Erkeklerin genç yaşta hayatlarını kaybetmeleri kadın nüfusunun 2013 itibariyle Rusya'da % 54'e çıkmasını sağlamış, iki nüfus arasındaki farkın da yaklaşık 11 milyona ulaşmasına yol açmıştır.⁴⁰ Rusya'da nüfusun "kadın egemen" bir yapı almasının ötesinde bu olgu aynı zamanda aile ve toplumsal alanlarda iş bölümünde erkek ve kadın ilişkilerini de önemli ölçüde etkilemiştir. Rus kadınının bir yandan toplumsal bağlamda ekonominin her alanında görünürlüğü artmış, diğer yandan ise aile içerisindeki tarihi arka plana da sahip olan sorumluluk ve otoritesi perçinlenmiştir.

3. KÜRTAJIN YAYGINLIĞI

Dünyada en fazla yapıldığı yerlerden biri olarak Rusya'da kürtaj, ülkenin doğal nüfus artışını negatif yönde etkileyen önemli bir olgudur. Toplumsal ve ekonomik nedenlerle birçok aile kürtaja başvurduğu gibi, evlilik dışı ilişkiler sonucunda yaşanan gebeliklere de bu yolla son verilmektedir. Sovyetler Birliği döneminde sosyal koşullarda yaşanan köklü değişiklikler karşısında aile planlaması yapmak isteyen bir çift için doğum kontrol yöntemlerinin olmadığı (Sovyet ideolojisi ile çatıştığı varsayımı ile olumsuz yaklaşıldığı) bir ortamda kürtajın "kaçınılmaz kötü" olarak görüldüğü kitlesel bir "kürtaj kültürü" hâkimdi. Doğum kontrol yöntemlerine yönelik doğrudan bir yasak söz konusu olmamakla birlikte Sovyet yönetimi doğumu teşvik politikası izlediği ve doğum kontrol araçları son derece sınırlı olduğu için

37 Faktı o vrede kureniya" (Sigaranın Zararları Hakkındaki Gerçekler), *Zdorovaya Rossiya*, (<http://www.takzdorovo.ru/privychki/glavnoe/fakty-o-vrede-kureniya/>), (Erişim Tarihi: 29.06.2014).

38 A.g.e.

39 "Federalniy zakon Rossiyskoy Federatsii ot 23 fevralya 2013 g. N 15-F3", (Rusya Federasyonu 23 Şubat 2013 Tarihli No: 15-F3 Federal Kanunu), *Rossiyskaya Gazeta*, 26 Şubat 2013, (<http://www.rg.ru/2013/02/26/zakon-dok.html>), (Erişim Tarihi: 29.06.2014).

40 "Demografiya — Çislennost mujşin i jensin" (Demografi — Erkek ve Kadın Sayıları), *Federalnaya Slujba Gasudarstvennoy Statistiki*, (http://www.gks.ru/wps/wcm/connect/rosstat_main/rosstat/ru/statistics/population/demography/#), (Erişim Tarihi: 29.06.2014).

kürtaj “kaçınılmaz” bir seçenek olarak görülüyordu.⁴¹ 1960’ların ortalarında yıllık 5,6 milyon ile zirveye varan kürtaj sayısı 1980 başlarında kısmi politika değişikliği sonucu doğum kontrol araçlarına ulaşım imkanının artması ile 4,5 milyona düşmüş, daha sonra ise günümüze kadar azalma eğilimi göstermiştir.⁴² Öte yandan, sadece 1992-2010 yılları arasında 40,5 milyon çocuğun Rusya’da kürtaj sonucu alındığı düşünüldüğünde, kürtajın doğal nüfus artışı üzerindeki olumsuz etkisi daha iyi anlaşılacaktır.⁴³ Hâlihazırdaki yıllık kürtaj oranı da nüfus artışının önünde engel olmaya yetecek kadar yüksektir. Tıbbi gerekçelerin yanı sıra çocuğunu çeşitli nedenlerle doğurmak istemeyen kadınlar kürtajı tercih etmektedirler. Rusya’da serbest olan kürtaj uygulamasında resmi istatistiklere göre 2012 yılında toplamda 1.063.982 kürtaj vakası gerçekleşmiştir.⁴⁴ Tablo 1’den de görüleceği üzere, bu sayı aynı yıl doğan çocuk sayısının (yaklaşık 1,9 milyon) yarısından fazladır. 2007 yılına kadar ise yıllık kürtaj sayısı doğan çocuk sayısından fazla gerçekleşmiştir.⁴⁵ Bu duruma resmi kayıt-

41 Sergei Zakharov, “Russian Federation: From the First to Second Demographic Transition”, *Demographic Research*, Vol. 19, July 2008, s. 911; Andrej A. Popov & Henry P. David, “Russian Federation and USSR Successor States”, Henry P. David (Ed.), *From Abortion to Contraception: A Resource to Public Policies and Reproductive Behavior in Central and Eastern Europe from 1917 to the Present*, (Westport (Conn): Greenwood Press, 1999), ss. 241-242.

42 Viktoriya Sakevich, Boris Denisov, “Pereydet li Rossiya ot aborta k planirovaniyu semyi?” (Rusya, Kürtajdan Aile Planlamasına Geçiş Yapacak mı?), *Demoskop Weekly*, Sayı: 465-466, 2-22 Mayıs 2011, (<http://demoscope.ru/weekly/2011/0465/tema01.php>), (Erişim Tarihi: 02.07.2014).

43 İgor Beloborodov, “Demografiçeskaya situatsiya v Rassii v 1992-2010 gg. Dva dsiletiya depopulyatsiya” (Rusya’da 1992-2010 Arası Demografik Durum: 20 Yıllık Depopülasyon), *İnstitut Demografiçeskih İsledovaniy*, 30 Haziran 2011, (http://www.demographia.ru/articles_N/index.html?idR=21&idArt=1926), (Erişim Tarihi: 02.07.2014).

44 “Zdravaahraneniya — Svedeniya o prerivanii beremennosti” (Sağlık Hizmetleri — Hamileliğin Kesilmesi Bilgileri), *Federalnaya Slujba Gasudarstvennoy Statistiki*, (http://www.gks.ru/wps/wcm/connect/rosstat_main/rosstat/ru/statistics/population/healthcare/#), (Erişim Tarihi: 02.07.2014).

45 Viktoriya Sakevich, Boris Denisov, “Pereydet li Rossiya ot aborta k planirovaniyu semyi?” (Rusya,

lara girmeyen kürtaj sayısı da eklendiği takdirde Rusya'nın Sovyet sonrası süreçte olumsuz bağlamda yaşadığı demografik değişim trendinin aslında doğurganlık sorunundan ziyade önemli ölçüde toplumsal algı ve koşullardan kaynaklandığı görülmektedir. Kürtajı, yaşama son verme olarak gören yaklaşımdan ziyade kadının kendi bedeni üzerinde tercihi olarak değerlendiren yaklaşımın yaygınlığı bu oranın yüksek çıkmasının önemli bir nedenidir.

Nitekim anketler de bu konuda toplumda yaygın olan anlayışı net bir şekilde göstermektedir. Rusya'nın önemli kamuoyu araştırma merkezlerinden Levada Center'ın Haziran 2013'te yaptığı anket sonuçlarına göre, toplumun % 54'ü kadının kendi isteğine göre kürtaja izin verilmesi gerektiğini söylerken, % 32'lik kısmı sadece belirli koşullarda izin verilmesi gerektiğini belirtmişlerdir.⁴⁶ Kürtaja kesinlikle karşı çıkanların oranı ise sadece % 4'te kalmıştır. Yine ankete göre, Rusların % 59'u kürtaja yeni kısıtlamalar getirilmesine karşı görüş bildirmişlerdir.⁴⁷ İstatistiklerin ve anket verilerinin de gösterdiği üzere kürtaja başvurulması konusunda toplumda yaygın olarak pozitif algı söz konusudur. Bu ise kısmen evlilik dışı ilişkilerin yaygınlığına dayansa da daha ziyade ekonomik şartların belirsizliği ve Rus toplumunun çocuklarının geleceği hakkında taşıdıkları kaygılardan kaynaklanmaktadır.

4. AİLE YAPISINDAKİ DEĞİŞİM

Rusya'da aile yapısında yaşanan değişim ise dolaylı yoldan demografik değişimi etkileyen bir unsur olarak dikkat çekmektedir. Zaman içinde evlilik yaşının yükselmesi, evlilik oranlarında azalma ve boşanmalarda artış aile yapısı üzerinde doğrudan etkide bulunmaktadır. 1970-2008 yılları arası erkeklerde evlenme yaşı 27,9'dan 32,4'e, kadınlarda ise 26,7'den 29,4'e yükselmiştir. Medikal açıdan bir kadın için doğum yapma konusunda en uygun yaş dilimi 20 ile 30 yaş arası dönem olarak değerlendirilmektedir. Kadının ilk çocuğunu doğurduğu yaşı yükselmesi evlilik süresince sahip olunan çocuk sayısında düşüşe yol açmaktadır.⁴⁸

Şiddetli geçimsizlik, ekonomik şartların zorluğu, aile içi huzursuzluk ve daha birçok neden dolayısıyla ciddi oranda yüksek seyreden boşanma oranları aile kurumunun yapısında değişikliklere yol açtığı gibi ülkede sağlıklı nüfus artışının önünde engel teşkil etmektedir. Grafik 4'te de görüldüğü üzere, yıllık boşanma oranları hâlihazırda evlenme oranlarının

Kürtajdan Aile Planlamasına Geçiş Yapacak mı?), *Demoskop Weekly*, Sayı: 465-466, 2-22 Mayıs 2011, (<http://demoscope.ru/weekly/2011/0465/tema01.php>), (Erişim Tarihi: 02.07.2014).

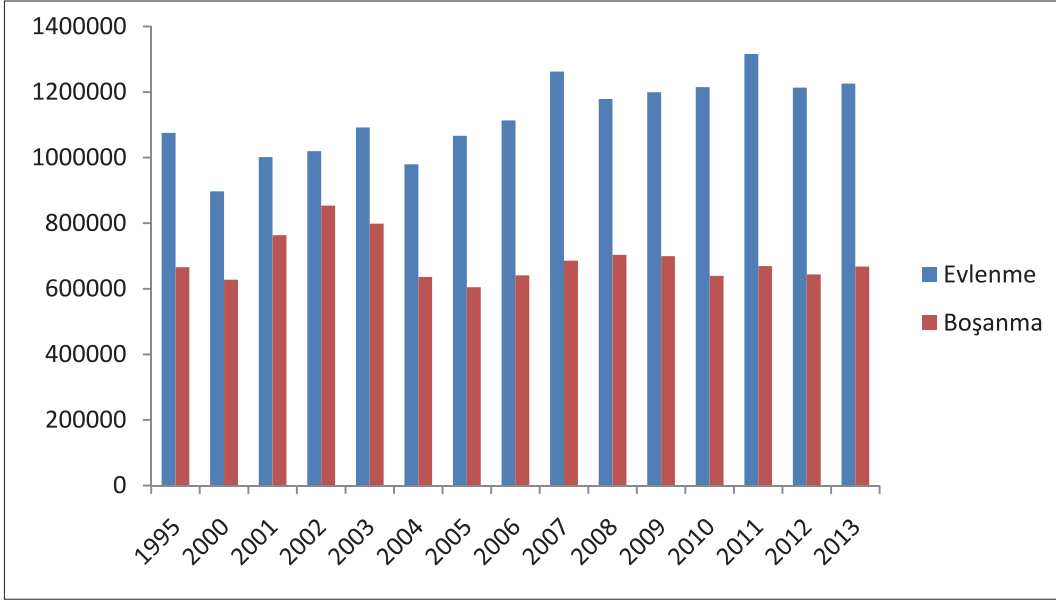
46 "Obshchestvennoye mneniye ob ograniçenii abortov i razvodov" (Kürtaj ve Boşanma Konusunda Kamuoyu), *Levada Center*, 3 Temmuz 2013, (<http://www.levada.ru/03-07-2013/obshchestvennoe-mnenie-ob-ogranichenii-abortionov-i-razvodov>), (Erişim Tarihi: 02.07.2014).

47 A.g.e.

48 T. A. Dolbik-Vorobei, "Marriage, Family Relations, and the Birthrate", *Russian Social Science Review*, Vol. 54, No. 1, January—February 2013, s. 86.

yarısından fazladır. 2013 verileri dikkate alındığında Rusya'da bir yıl içinde 1,225 milyon evlilik yapılırken yaklaşık 668 bin boşanmanın gerçekleştiği görülmektedir.⁴⁹

Grafik 4: Rusya'da Yıllara Göre Evlenme ve Boşanma Sayıları (1995-2013)

Kaynak: Grafik, Rusya Devlet Federal İstatistik Servisi (Federalnaya Slujba Gasudarstvennoy Statistiki) verilerinden derlenerek oluşturulmuştur. "Demografiya — Braki i razvodi" (Demografi — Evlilikler ve Boşanmalar), (http://www.gks.ru/wps/wcm/connect/rosstat_main/rosstat/ru/statistics/population/demography/#), (Erişim Tarihi: 09.07.2014).

Ülkede yaygın olan boşanmalar sonucu zaten çoğunluk itibarıyla çekirdek aileye sahip demografik yapı, daha da küçülerek bir yanda genel olarak erkeğin kendine göre bir hayat sürdüğü, diğer yanda ise sadece anne ve çocuklarından oluşan tek ebeveynli aileye dönüşme eğilimi sergilemektedir. Evin geçimini tamamen kadının üstlenmesi ve dolayısıyla çok çocuk sahibi olmanın daha da imkânsız hâle gelmesi, bu olgunun kadın açısından en ciddi sonuçları olmuştur. Nitekim Rusya kanunlarına göre, boşanmalar sonucunda çocuğun babada kalması hemen hemen imkânsız olduğu için, anne hem çocuk bakımı hem de ev geçimini sağlama durumuyla karşı karşıya kalmıştır. Boşanmaların yaygınlığı evli kadınları da bu konuda temkinli olmaya itmekte, dolayısıyla bu olgu çocuk sayısını sınırlayan önemli bir etmen olmaktadır. Sonuç olarak ise tek ebeveynli ailelerin çoğalmasıyla doğal nüfus artışı yavaşlamıştır.

Öte yandan, Rusya'da evlilik dışı ilişkilerin yaygınlığı demografik yapı üzerinde önemli bir etkindir. Bazı araştırmacılar Sovyet dönemi boyunca geleneksel aile modelinin devam ettiğine, 1980'lerin sonundan itibaren ise Rusların kapitalist tüketim toplumunun değerleriyle tanışmaları sonucu değer sistemlerindeki değişim yoluyla "Batılılaştıklarına" işaret etmek-

⁴⁹ "Demografiya — Braki i razvodi" (Demografi — Evlilikler ve Boşanmalar), *Federalnaya Slujba Gasudarstvennoy Statistiki*, (http://www.gks.ru/wps/wcm/connect/rosstat_main/rosstat/ru/statistics/population/demography/#), (Erişim Tarihi: 09.07.2014).

te, bu konjonktürde aile modeli konusunda da Batı'daki trendle örtüşen bir eğilim görüldüğünü ve evlilik dışı ilişkilerin yaygınlaştığını ifade etmektedirler.⁵⁰ Bu noktada, Rusya'da doğan çocukların yaklaşık üçte biri evlilik dışı ilişki sonucu dünyaya gelmektedir.⁵¹

Aile kurumu hakkındaki zihniyet değişikliğinin ve yüksek orandaki boşanmaların bir sonucu olarak evlilik dışı beraberliğe toplum genel olarak olumlu bakmaktadır. 2007 yılında yapılan bir ankete göre, katılımcılar arasında Rusya'da uzun ömürlü ve kalıcı bir evliliğe inanmayanların oranı % 47 iken, aile kurmanın gerekliliğine inananların oranı sadece % 58 çıkmıştır. Yine katılımcıların önemli bir kısmı (1/3) resmi bir ilişkiye sahip olmayı istemezken evlilik kurumunun kendileri için anlamını yitirdiğini belirtmişlerdir.⁵² Rus toplumundaki yaygın bu kanaatin günümüzde değiştiğine dair ciddi bir emare bulunmamaktadır. Evlilik dışı beraberliklerde doğacak çocukların sağlıklı ve huzurlu bir aile yaşamına sahip olamayacağı algısı nedeniyle bu tür ilişki içindeki çiftler çocuk sahibi olmak istememektedirler. Bu nedenle bu tür beraberliklerde kadınlar hamile kalma durumunda çocuk edinmek istemedikleri için kürtaja başvurmaktadır. Bu ise kürtaj dolayısıyla nüfusun artmasını yavaşlatmaktadır. Sonuçta, aile kurumunun yapısındaki değişim nedeniyle evlilik dışı beraberlikler çoğalmakta, ancak çocuk sahibi olma arzusu ve doğurganlık oranları azalmaktadır, bu olgu da Rusya'daki demografik yapıyı derinden etkilemektedir.

5. GÖÇ OLGUSUNUN DEMOGRAFİK YAPIYA ETKİLERİ

1991 sonrası dönemden günümüze değin Rusya, başta eski Sovyet cumhuriyetlerinden olmak üzere birçok ülkeden göç almaya devam etmektedir. Bu göçmenlerin önemli bir kısmı Rus etnik kimliğine sahip olmasına karşın, başka etnik gruplardan Rusya vatandaşlığı elde eden kişi sayısı da az değildir. Rusya'da özellikle bazı iş dallarında uzmanlaşan ve etnik kimliği Rus olmayan ancak sonradan bu ülkede vatandaşlık elde eden yüz binlerce Orta Asyalı göçmen bulunmaktadır. Sadece 1992-2006 yılları arasında Rusya vatandaşlığı elde eden kişi sayısının toplamda 6 milyonu geçtiği istatistiklerde yer almaktadır.⁵³ Bu dönemde Bağımsız Devletler Topluluğu (BDT) ülkelerinden Rusya vatandaşlığı alanların

50 S. V. Zakharov, "The First and Second Demographic Transition in Russia: Recent Trends in the Context of Historic Experience", T. Frejka, T. Sobotka, J. Hoem, & L. Toulemon (Ed.), *Childbearing Trends and Policies: Country Case Studies*, (Rostock, Germany: Max Planck Institute for Demographic Research, 2008); R. Lesthaeghe & J. Surkyn, "New Forms of Household Formation in Central and Eastern Europe: Are They Related to Newly Emerging Value Orientations?", *Interuniversity Papers in Demography*, (Brussels, Belgium: Interface Demography (SOCO), Vrije Universiteit Brussel, 2002), aktaran Brienna Perelli-Harris & Theodore P. Gerber, "Nonmarital Childbearing in Russia: Second Demographic Transition or Pattern of Disadvantage?", *Demography*, Vol. 48, No. 1, 2011, s. 319.

51 "7 <ya>: semeynaya statistika" (7 <ben> (Aile): Aile İstatistikleri), *Statistika.ru*, 24 Kasım 2007, (http://statistika.ru/naselen/2007/11/24/naselen_9363.html), (Erişim Tarihi: 09.07.2014).

52 A.g.e.

53 "Vserassiyskaya perepis naseleniya 2010" (2010 Tüm Rusya Nüfus Sayımı), *Demoskop Weekly*, Sayı: 491-492, 19-31 Aralık 2011, (<http://demoscope.ru/weekly/2011/0491/perep01.php#5>), (Erişim Tarihi: 14.07.2014); Olga Chudinovskih, "Statistika migratsii znayet ni vse" (Göç İstatistiklerini Herkes Bilmiyor), *Demoskop Weekly*, Sayı: 335-336, 2-15 Haziran 2008, (<http://demoscope.ru/weekly/2008/0335/tema03.php>), (Erişim Tarihi: 14.07.2014).

sayısı 4.006.964 olarak gerçekleşirken, Orta Asya ülkelerinden Rusya vatandaşlığına geçen kişi sayısı 2.264.311'i bulmuştur.⁵⁴ 2007-2009 yılları arasında ise Rusya vatandaşlığı elde eden kişi sayısı yıllık yaklaşık 370.000 kişi civarında seyrederken, vatandaşlık alma prosedürlerinin bu tarihten sonra zorlaştırılmasıyla ilk dönem itibarıyla Rusya vatandaşlığına geçen kişi sayısı azalma eğilimi göstermiştir.⁵⁵ Ancak her ne kadar toplamda göreceli bir azalma yaşansa da hâlihazırda bu sayı yine oldukça yüksek seviyelerde seyretmektedir.

Rusya'nın özellikle BDT ve Gümrük Birliği ülkelerinden gelen göçmenlere yönelik uyguladığı bu vatandaşlık verme politikası günümüzde de devam etmektedir. 2012 yılında 95.737 kişi Rusya vatandaşlığı elde ederken⁵⁶, 2013 yılında ise 135.788 kişi Rusya vatandaşlığına geçmiştir.⁵⁷ Bu rakamların da önemli bir kısmını Orta Asyalı göçmenlerden Rusya vatandaşlığı alanların oluşturduğu sanılmaktadır. Orta Asyalı göçmenlerin, Rusların çalışmayı fazla tercih etmediği temizlikçilik, çöpçülük, pazarcılık, inşaat işçiliği gibi düşük prestijli işlerde çalışmaları bu alanlardaki işgücü gereksinimi açısından bu göçmenlerin Rusya'da uzun bir süre daha istihdam edilmesini gerekli kılmaktadır.

Bununla beraber Rusya, vatandaşlık verme politikasıyla bir yandan ülkedeki çalışabilir nüfusun belli bir dengede tutulmasını sağlayarak ekonomik açıdan fayda görmeyi amaçlarken, diğer yandan nüfusunu artırmak için bu yolu günümüzde hayati bir adım olarak değerlendirmektedir. Nitekim rakamsal olarak baktığımızda bu durum gayet net bir şekilde izlenmektedir. Tablo 4'te de görüldüğü üzere, aldığı göç miktarı Rusya'nın demografik yapısında çok önemli bir rol oynamaktadır. Ekonomik kriz zamanlarında dahi alınan yüksek orandaki göçlerin Rusya nüfusunun azalma hızını ciddi biçimde yavaşlattığı görülmektedir. Ülke nüfusunun daha da fazla düşmemesinin en büyük nedeninin göçmenler olduğu anlaşılmaktadır. Nitekim her ne kadar ölüm oranlarında iyileşmeler sağlansa da doğum oranlarının yeterli düzeyde olmaması itibarıyla Rusya'da hâlihazırda doğal nüfus artışı ancak geçtiğimiz yıl pozitif evrilebilmiştir. Rusya Devlet Federal İstatistik Servisi'nin (RDFS) tahminlerine göre mevcut trend devam ettiği takdirde 2011'de % 61,7 olan işgücü çağındaki nüfusun oranı 2025 itibarıyla yaklaşık olarak % 55 düzeyine gerileyecektir. Aynı dönem itibarıyla emeklilik çağındaki nüfusun % 22'den % 27,4'e yükseleceği öngörülmektedir.⁵⁸ Uzmanlar gelecek 20 yıl içinde makroekonomik faktörlerin ülkedeki üretim artışının devamına katkı yapacağına, bunun da işgücü talebini artıracığına işaret etmekte, böyle bir durumda işgücü çağındaki

54 A.g.e.

55 OECD, *International Migration Outlook 2012*, OECD Publishing, 2012, s. 266, (<http://www.npdata.be/BuG/165-NV-A-migratie/OECD-Migration-Outlook-2012.pdf>), (Erişim Tarihi: 15.07.2014).

56 "Svedeniya po migratsionnoy situatsii v Rossiyskoy Federatsii za 2012 god" (2012 Yılı Rusya Federasyonu'ndaki Göç Durumu Hakkındaki Bilgiler), *Federalnaya Migratsionnaya Slujba Rassii*, (<http://www.fms.gov.ru/about/statistics/data/details/53595/>), (Erişim Tarihi: 16.07.2014).

57 "Svedeniya po migratsionnoy situatsii v Rossiyskoy Federatsii za 2013 god" (2013 Yılı Rusya Federasyonu'ndaki Göç Durumu Hakkındaki Bilgiler), *Federalnaya Migratsionnaya Slujba Rassii*, (<http://www.fms.gov.ru/about/statistics/data/details/81106/>), (Erişim Tarihi: 16.07.2014).

58 Ivan A. Aleshkovski, "International Migration, Globalization and Demographic Development of the Russian Federation", *Journal of Globalization Studies*, Vol. 3, No. 1, 2013, s. 95

nüfusta yaşanan düşüş ve emeklilik çağındaki nüfustaki artışın ekonominin gelişimi üzerinde ciddi oranda olumsuz etki yapacağını belirtmektedir. Bu nedenle, Rusya'nın işgücü çağındaki nüfusunu ekonomik büyümesinin gereklilikleri noktasında istikrarlı tutmaya ihtiyacı vardır. Rusya'nın her yıl ortalama 700-800 bin göçmen alması ve ilerleyen yıllarda bu rakamı artırarak 900 bin ile 1,1 milyon civarı bir rakama yükseltmesi gerekmektedir.⁵⁹

Aldığı yüksek oranlardaki göç miktarıyla Rusya, nüfusunun azalış hızını yavaşlatabilmiş ve hatta negatif seyreden doğal nüfus artışını 2009'dan sonra kompanse edebilmiştir. Bununla birlikte, Rusya'nın, istikrarlı ve nitelikli nüfus artışını, değişkenlik gösterebilen ve uzun dönemde azalması muhtemel göçmen sayısından ziyade ancak doğal nüfus artışı ile sağlayabileceği değerlendirilebilir.

Tablo 4: Rusya Nüfusunun Yıllara Göre Değişimi (1991-2013)

Yıl	Yıl Sonu Nüfus (milyon kişi)	Yıl İçerisindeki Değişim			Yıl İçerisinde Toplam Nüfus Artış Oranı (%)
		Toplam Artış (bin kişi)	Doğal Artış (bin kişi)	Göç ile Sağlanan Artış (bin kişi)	
1991	148,5	241,0	104,9	136,1	0,16
1992	148,5	47,0	-219,2	266,2	0,03
1993	148,3	-205,8	-732,1	526,3	-0,14
1994	148,4	104,0	-874,0	978,0	0,07
1995	148,3	-168,3	-822,0	653,7	-0,11
1996	148,0	-263,0	-776,5	513,5	-0,18
1997	147,8	-226,5	-740,6	514,1	-0,15
1998	147,5	-262,7	-691,5	428,8	-0,18
1999	146,9	-649,3	-918,8	269,5	-0,44
2000	146,3	-586,5	-949,1	362,6	-0,40
2001	145,6	-654,3	-932,8	278,5	-0,45
2002	145,0	-685,7	-916,5	230,8	-0,47
2003	144,2	-795,4	-888,5	93,1	-0,43
2004	143,8	-532,6	-793,0	260,4	-0,37
2005	143,2	-564,4	-846,5	282,1	-0,39
2006	142,9	-373,9	-687,1	313,2	-0,26
2007	142,7	-115,2	-470,3	355,1	-0,08
2008	142,7	-10,3	-362,0	351,7	-0,01
2009	142,8	96,3	-248,9	345,2	0,07
2010	142,9	31,9	-239,6	271,5	0,02
2011	143,0	191,0	-129,1	320,1	0,13
2012	143,3	290,7	-4,3	295,0	0,20
2013	143,7	319,8	24,0	295,8	0,22

Kaynak: Tablo, Rusya Devlet Federal İstatistik Servisi (Federalnaya Slujba Gasudarstvennoy Statistiki) verilerinden derlenerek oluşturulmuştur. "Demografiya — Komponentı izmeneniya çislennosti naseleniya Rossiyskoy Federatsii" (Demografi — Rusya Federasyonu Nüfus Değişikliklerinin Bileşenleri), (http://www.gks.ru/wps/wcm/connect/rosstat_main/rosstat/ru/statistics/population/demography/#), (Erişim Tarihi: 16.07.2014).

59 A.g.e. s. 96.

Öte yandan, 1990'lı yıllarda daha çok eski Sovyet cumhuriyetlerindeki etnik Rusların kendi anavatanlarına dönüşü şeklinde cereyan eden göçlerin, 2000 sonrası BDT ülkelerindeki yerli halkın Rusya'ya geçici veya daimi olmak üzere çalışma amaçlı göçlerine evrildiği dikkat çekmektedir. Tarihi vatanları dışında yaşayan Rusların Rusya Federasyonu'na göçü sosyolojik açıdan önemli oranda tamamlanmış durumdadır. Geride kalanların büyük çoğunluğu ya farklı kuşaklardaki karma evliliklerden doğanların bulundukları ülkenin kimliğini benimsemesi (ki yalnızca Ukrayna'da 1,8 milyon) ya da yeni kuşakların bulundukları ülkenin sosyal koşullarına adaptasyonu nedeniyle göç eğilimi taşımamaktadır. Bu nedenle göç potansiyeli büyük oranda düşmüştür, önemli oranda Rus'un yaşadığı Belarus ve Ukrayna'da bu potansiyel neredeyse ortadan kalkmışken, Kazakistan'da da hızlı sosyo-ekonomik gelişim nedeniyle tükenme noktasına gelmiştir.⁶⁰

Bu nedenle, son dönemde görülen göç olgusunun niteliği değişmiş ve eski Sovyet cumhuriyetlerindeki Rusların kendi vatanlarına göçünün yerine, bu ülkelerdeki yerli halkın (özellikle de Orta Asyalı halkların) kendi ülkelerindeki ekonomik istikrarsızlık nedeniyle Rusya'ya göçü olgusu ortaya çıkmıştır. İş bulma amaçlı gerçekleşen bu yüksek orandaki göçler sonunda Rusya'da kaçak işçi sayısında artış yaşanmıştır. Rusya Federal Göçmen Servisi Başkanı Konstantin Romodanovskiy'nin açıklamalarına göre, 2013 yılı itibarıyla Rusya'daki kaçak göçmen sayısı 3,3 milyondan fazladır.⁶¹ Kaçak göçmen sayısında Özbekistan 900 bin ile ilk sırada gelirken, onu Ukrayna (500 bin) ve Tacikistan (400 bin) takip etmektedir.⁶² Gerçekte ise çok daha fazla olduğu tahmin edilen bu sayının büyük bir çoğunluğunu genelde BDT, özelde de Orta Asya ülkelerinden gelen göçmenlerin oluşturduğu gözlemlenmektedir.

Kaçak işçi sayısının fazla olmasının ve gerçekleşen yüksek orandaki bu göç miktarının ise ülkede zaten yükselişte olan ırkçılığı daha da tetiklediği görülmektedir. Rusya'daki SOVA Center tarafından ülkedeki yabancı düşmanlığı, ırkçılık ve bu sorunların aşılması için yapılan mücadeleye ilişkin yayınlanan rapora göre, Orta Asya kökenli göçmenler, Neonazi ve ırkçı saldırılarda en fazla hedefteki etnik grubu oluşturmaktadır.⁶³ Neonazi ve ırkçı saldırı sayısının (716) zirve yaptığı 2007 yılında toplamda 97 kişi yaşamını yitirirken, 2008 ve 2009'da sırasıyla 116 ve 94 kişi bu saldırılarda öldürülmüştür. 2008 yılında hayatını kaybedenler arasında ilk üç grup, Orta Asyalılar (63), Kafkas kökenliler (27) ve Slav ırkı görünüşüne sahip olmayan başka etnik kökenli halklar (11) olmuştur.⁶⁴ Aralık 2010'da Moskova'nın merkezindeki Manej meydanında yaşanan radikal ulusalcı gösteriler sonunda önlemlerin arttığı Rusya'da son birkaç yıldır ırkçı ve Neonazi saldırı sayılarında azalma yaşanmıştır. Nitekim 2012 yılında 206 ırkçı saldırı gerçekleşirken, 19 kişi (7'si Orta As-

60 L. L. Rybakovskii, "The Demographic Development of Russia and Its Dominance in the First Quarter of the Twenty-First Century", *Sociological Research*, Vol. 51, No. 5, September–October 2012, s. 69.

61 "Drujinniki paydut po regionam" (Gönüllüler Bölgelere Dağılıyorlar), *Nezavisimaya Gazeta*, 28 Şubat 2013, (http://www.ng.ru/politics/2013-02-28/3_drujinniki.html), (Erişim Tarihi: 17.07.2014).

62 A.g.e.

63 Vera Alperovich, Aleksandr Verhovskiy, Nataliya Yudina, "Natsionalizm 2012" (Irkçılık 2012), 14 Mart 2013, (http://polit.ru/article/2013/03/14/2012-report_13-03-11/), (Erişim Tarihi: 17.07.2014).

64 A.g.e.

yalı) bu saldırılar sonucu hayatını kaybetmiştir.⁶⁵ Ancak, farklı etnik gruplara yönelik ırkçı tehlikenin önemli ölçüde devam ettiği uzmanlarca dile getirilmektedir. Göçmenlerin yoğun olarak büyük şehirler, başkent ve çevresinde yaşamaları ise bu cinayetlerin neden daha çok bu bölgelerde gerçekleştiğinin de göstergesidir. Netice itibariyle göç olgusunun; bir taraftan, ülke nüfusunun artmasına ve demografik yapının heterojenleşmesine neden olduğu ve ülke ekonomisine sunduğu avantajlar dolayısıyla nüfus politikasının bir parçası haline geldiği görülürken, diğer taraftan, ülke içindeki farklı radikal unsurların yeşermesine ve zemin bulmasına katkı sağladığı gözlenmektedir.

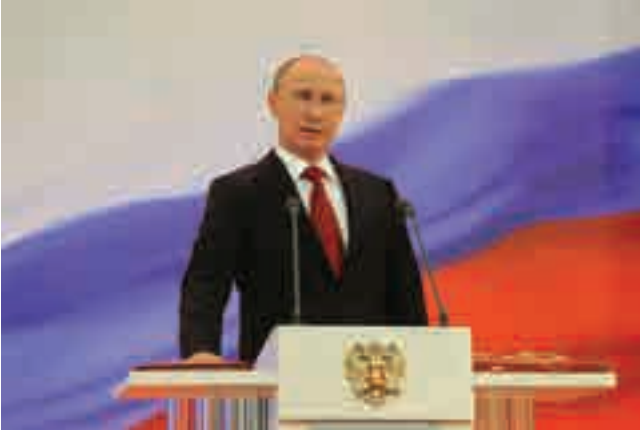
65 A.g.e.

PUTİN'İN KRİZİ AŞMA POLİTİKALARI

III. BÖLÜM

PUTİN'İN KRİZİ AŞMA POLİTİKALARI

Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin, demografik krize dönüşmek üzere olan ülke nüfusun-
daki olumsuz değişim trendine
ilk olarak 2000 yılının Temmuz
ayında Federasyon Konseyi'ne
hitaben yaptığı yıllık konuşma-
sında değinmiş ve mevcut durum
hakkında bir an önce önlemler
alınmazsa 2015 yılına kadar
Rusya'nın nüfusunun 22 milyon
azalacağını belirtmiştir.⁶⁶ Nite-

kim aynı dönemde yapılan gelecek projeksiyonlarında 2000 yılı itibariyle Rusya Federas-
yonu nüfus açısından dünyanın 7. büyük devleti konumundayken, olumsuz trendin devam
etmesi durumunda 2015 yılında 15. sıraya gerileyeceği değerlendirilmiştir.⁶⁷ Bu nedenle,
Eylül 2001'de onaylanan "Rusya Federasyonu Demografik Gelişim Konsepti-2015" bu ko-
nuda ilk önlemlerin alınmaya başlandığı politikaların temelini oluşturmuştur. Ülke nüfu-
sunun azalmasının önüne geçilmesine yönelik tedbirler, sağlık ve yaşam standartlarının
yükseltilmesi konusunda alınacak önlemler ve göçlerin ülkenin demografik yapısına katkı
sağlayacak şekilde düzenlenmesi hakkındaki yeni uygulamalar, onaylanan bu Konsept'in
öncelik verdiği konular arasında yer almıştır. Ancak ilerleyen süreçte bu konuda yeterli
iyileşmelerin sağlanamaması Putin'in demografik krizi aşma noktasında kendisinin daha
etkili bir şekilde devreye girmesini sonuç vermiştir.

Bu bağlamda, krizi aşmaya yönelik asıl etkili önlem paketi Putin'in Mayıs 2006'da yine
Federasyon Konseyi'ne hitaben yaptığı konuşmada çerçevesi çizilen adımlarla yürürlüğe
girmiştir. Bu konuşmasında Putin ilk defa, demografik krizi, ülkenin en önemli sorunu
olarak adlandırmıştır.⁶⁸ Uzun dönemli stratejilerin uygulanması gerektiğini belirten Pu-
tin, demografik krizin aşılması noktasında ölüm oranlarının azaltılması, doğum oranla-
rının artırılması ve etkili göç politikasının oluşturulması hedeflerini ortaya koymuştur.
Nüfus azalışında önemli rolü olan yüksek oranda alkol tüketimi, uyuşturucu kullanımı
ve sigara bağımlılığının yol açtığı kalp-damar hastalıklarının önüne geçilmesi konusunda
yeni önlemlerin alınacağını vurgulamıştır. Etkili göçmen politikası hakkında ise, özellikle

66 "Paslaniye Federalnamu Sabraniyu Rassiysskoy Federatsii" (Rusya Federasyonu Federasyon Konseyi'ne
Konuşması), *Ofitsialny Sayt Prezidenta Rossiyskoy Federatsii*, 8 Temmuz 2000, ([http://archive.kremlin.ru/
appears/2000/07/08/0000_type63372type63374type82634_28782.shtml](http://archive.kremlin.ru/appears/2000/07/08/0000_type63372type63374type82634_28782.shtml)), (Erişim Tarihi: 21.07.2014).

67 Richard Sakwa, *Russian Politics and Society*, (New York: Routledge, 2008), s. 315

68 "Paslaniye Federalnamu Sabraniyu Rassiysskoy Federatsii" (Rusya Federasyonu Federasyon Konseyi'ne
Konuşması), *Ofitsialny Sayt Prezidenta Rossiyskoy Federatsii*, 10 Mayıs 2006, ([http://archive.kremlin.ru/
appears/2006/05/10/1357_type63372type63374type82634_105546.shtml](http://archive.kremlin.ru/appears/2006/05/10/1357_type63372type63374type82634_105546.shtml)), (Erişim Tarihi: 21.07.2014).

yurtdışında yaşayan etnik Rus nüfusun anavatanlarına dönüşlerini hızlandırıcı uygulamaların hayata geçirileceğini belirten Putin, ayrıca eğitilmiş ve kanunlara uyan göçmenlerin de ülkeye gelmelerine yönelik “nitelikli” göç politikasının devreye gireceğini ifade etmiştir.⁶⁹

Putin’in bu nüfus politikası Komünistler ve milliyetçilerin uzun yıllardır şikâyet ettiği temaya dayanmıştır. Bu politik gruplar “Rus nüfusunun soykırımı” olarak gördükleri olayı temelde Batı etkisine bağlamış ve bu etkinin seksüel özgürlük, uyuşturucu kullanımı ve alkolizme yol açarak geleneksel aile yapısı üzerinde ciddi bir tahribat doğurduğunu öne sürmüşlerdir. Putin’in nüfus politikası retoriği ise Batı karşıtı olmaktan uzak, ülkenin nüfus sorununa yönelik pragmatik temellerde çözüm arayan Rus bilim adamlarının yaklaşımlarına dayanmıştır. Putin, problemin kökenini temelde ekonomide gördüğü için doğum oranlarını artırmaya yönelik bir politikanın genç çiftler için yönetsel, finansal ve sosyal desteklerin tümünü kapsamı gerektiğine işaret etmiştir. Öte yandan, Putin’in programına yönelik farklı eleştiriler getirilmiştir. Liberaller programın popülist olduğunu ve ileriki yıllarda olumsuz ekonomik ve sosyal sonuçlarının ortaya çıkacağını ileri sürmüştür. Muhafazakârlar, bu tür programların yetersiz olduğunu savunarak nüfus sorununun ancak kadının aile içindeki geleneksel konumunun güçlendirilmesi ile aşılabileceğini öne sürmüşlerdir. Feministler ise, programın sembolik düzeyde cinsler arası eşitsizliği ve kadının iş yaşamındaki ikincil konumunu güçlendirdiği eleştirisini getirmişlerdir.⁷⁰

Tüm bu eleştiriler bir yana, Putin’in yeni demografi politikası kapsamında, ölüm oranlarını azaltmak için sağlık yatırımları artırılmış, tıbbi tedavi imkânları genişletilmiş, özellikle anne ve çocuk sağlığı konusunda sağlık hizmetlerine özel önem verilmiştir. Önleyici sağlık hizmetleri kapsamında 2006-2010 arası yalnızca hepatit virüsüne karşı 46 milyon kişi aşılanmıştır. Alınan önlemler neticesinde yaşam beklentisi 3,7 yıl artarak 69’a yükselmiş ve yeniden 1991’deki düzeye ulaşmıştır.⁷¹

Putin’in çerçevesini çizdiği yeni stratejinin en önemli ayağını ise doğum oranlarının artırılmasına yönelik alınan tedbirler oluşturmuştur. Putin, ailelerin iki ve daha fazla çocuk sahibi olmaları konusundaki çekincelerinin düşük gelir ve barınma sorunlarının yanı sıra doğacak çocuklarının sağlık, eğitim ve beslenme noktasında karşılaşılabilecekleri sorunlar hakkında taşıdıkları korkulardan da kaynaklandığını belirtmiştir.⁷² Sorunu çözmeye yönelik ise ailelerin daha çok çocuk sahibi olmalarını teşvik amacıyla çocuklu ailelere devlet desteğinin önemli oranda artırılması kararı alınmıştır. Bu çerçevede, doğum sonrası ilk 18 ay boyunca ailelere verilen devlet desteği, aylık iki kattan fazla artırılarak tek çocuklu aileler için 1500

69 A.g.e.

70 Anna Rotkirch, Anna Temkina and Elena Zdravomyslova, “Who Helps the Degraded Housewife?: Comments on Vladimir Putin’s Demographic Speech”, *European Journal of Women’s Studies*, Vol. 14, No. 4, 2007, ss. 349-357.

71 L. L. Rybakovskii, “The Demographic Development of Russia and Its Dominance in the First Quarter of the Twenty-First Century”, *Sociological Research*, Vol. 51, No. 5, September–October 2012, s. 65.

72 “Pasilaniye Federalnamu Sabraniyu Rossiyskoy Federatsii” (Rusya Federasyonu Federasyon Konseyi’ne Konuşması), *Ofitsialnyy Sayt Prezidenta Rossiyskoy Federatsii*, 10 Mayıs 2006, (http://archive.kremlin.ru/appears/2006/05/10/1357_type63372type63374type82634_105546.shtml), (Erişim Tarihi: 21.07.2014).

rubleye, iki çocuklu aileler için ise 3000 rubleye (110 dolar) çıkarılmıştır.⁷³ Yine, ekonomik açıdan rahatlatmak amacıyla 18 ay boyunca anneye, doğum öncesi çalıştığı işinde aldığı ücretin en az % 40'ının devlet tarafından tahsis edilmesi öngörülmüştür. Annenin sosyal ve ekonomik hayata bir an önce dönmesi için de okul öncesi çocuk eğitimi masraflarının önemli bir kısmının devlet tarafından karşılanması kararlaştırılmıştır. Ayrıca, 200 bine yakın çocuğun bulunduğu ülke yetimhanelerinden, evlatlık edinen ailelere de ciddi oranlarda devlet yardımının yapılacağı bildirilmiştir. Bunun haricinde Putin, “annelik sermayesi” mekanizmasının oluşturulmasını gündeme getirmiş ve iki ve daha fazla çocuk sahibi annelere konut temini, çocuk eğitimi ve emekli maaşı gibi konularda kullanılmak üzere yıllık 250.000 ruble (yaklaşık 10.000 dolar) kredi desteği taahhüdünde bulunmuştur.⁷⁴

Doğum oranlarının artırılması ve diğer alanlarda iyileşmelere yönelik alınan bütün bu kararlar merkez ve yerel bölge yöneticilerinin uyumlu çalışmalarıyla 2007 yılında yürürlüğe girmiştir. Bu bağlamda, Ekim 2007’de “Rusya Federasyonu Demografi Politikası Konsepti-2025” onaylanmış ve demografik krizin önü alınmaya çalışılmıştır. Konsept, Putin’in önceden dile getirdiği önlemler çerçevesinde ülke nüfusunun 2015 yılına kadar 142-143 milyon seviyesinde tutulmasını, 2025 yılına kadar ise 145 milyona çıkarılmasını öngörmüştür. Ortalama yaşam süresinin ise 2015 ve 2025 yıllarına kadar sırasıyla 70 ve 75 yaşa çıkarılması hedeflenmiştir. Yine, ülkeye gelen ve vatandaşlık verilmesi öngörülen nitelikli göçmen sayısının 2016 yılına kadar her yıl için en az 200 bin, 2025 itibariyle ise 300 binden fazla olmasına yönelik göç politikası uygulamaya sokulmuştur.⁷⁵ Doğum

⁷³ A.g.e.

⁷⁴ A.g.e.

⁷⁵ “Kontseptsiya demografiçeskoy politiki Rassijskoy Federatsii na period do 2025” (Rusya Federasyonu Demografi Politikası Konsepti-2025), *Institut Demografiçeskikh İşledovaniy*, (http://www.demographia.ru/articles_N/index.html?idR=5&idArt=947), (Erişim Tarihi: 22.07.2014).

oranlarını teşvik ve ülkedeki sağlık koşullarının iyileştirilmesi amacıyla sadece 2009-2010 yıllarında bütçeden toplamda 8,7 milyar dolar ayrılmıştır.⁷⁶ İlerleyen dönemde ise bu miktarın daha da artırılması gündeme gelmiş ve 2011-2015 yılları arasında ülkedeki demografik koşulların iyileştirilmesi için bütçeden ve zorunlu sağlık sigortası sisteminden toplamda 1,617 trilyon ruble (yaklaşık 54 milyar dolar) ayrılması planlanmıştır.⁷⁷

Hayata geçirilen bütün bu yeni uygulamalar sonucunda nüfus artışında ilerleme sağlanmış ve hâlihazırda demografik krizin önü alınmaya başlanmıştır. 2012 yılı, 1990 sonrası doğum oranının en fazla gerçekleştiği yıl olmuştur. Toplamda 83 federe birime sahip Rusya'nın 79 biriminde doğum oranları 2011 yılına göre artış göstermiştir.⁷⁸ Yine, kadın başına düşen doğum oranlarının artışına paralel ölüm oranlarında yaşanan düşmeyle 2013 yılında ülkedeki doğal nüfus artışı Sovyet sonrası dönemde ilk defa pozitif evrilmiştir (Tablo 1). Oranların her geçen yıl daha da iyileşme göstermesi doğal nüfus artışı konusundaki kaygıların nispeten azalmasına neden olmuştur. Bunun yanı sıra, hemen hemen bütün hastalık çeşitlerinde ölüm sayılarında düşme kaydedilmiş ve ölüm oranlarında 2012 yılında toplamda 68 federe birimde azalma gerçekleşmiştir. Doğal nüfus artışının yaşandığı toplam federe birim sayısı 2011'e göre 12 artarak 40'a varmıştır.⁷⁹ Alınan önlemlerle ortalama yaşam süresi ise 2006 yılındaki 66,69'dan 2013 sonunda 70,77'ye yükselmiştir.⁸⁰

Öte yandan, bu gelişmeler önemli olmakla birlikte sürdürülebilirliği noktası Rus yöneticiler için oldukça önem arz etmiş, Putin demografi konusunu sık sık gündeme getirmiş ve son olarak da 2012 yılındaki Federal Asemble Konuşması'nın ana konularından birini demografi oluşturmuştur. Bu konuşmada Putin, 2006'dan itibaren demografi konusunda alınan önlemlerin sonuç vermeye başladığı ve ülkenin yakın tarihinde ilk defa nüfustaki azalmanın durduğu ve büyümenin gerçekleştiğini belirtmiştir.⁸¹ Bununla birlikte bu nüfus artışını Putin'in konuşmasında andığı programlardan daha çok başka faktörlerle izah eden

76 "Demografiya i sotsialno-ekonomičeskiye problemi narodonaseleniya: Informatsionno-bibliografičeskiy bulleten literaturı, izdannoy vı 2007-2008 i 2008-2009 gg." (Demografi ve Nüfusun Sosyo-Ekonomik Problemleri: Bibliyografik-Haber Yazın Bülteni 2007-2008 ve 2008-2009), *Tsentr Po İzuçeniyu Problem Narodonaseleniya MGU im. M. V. Lomonosova*, Cilt: 10, Sayı: 18 ve Cilt: 11, Sayı: 6, (<http://dmo.econ.msu.ru/Biblio/Docs/Bulletin10-2009.pdf>) ve (<http://dmo.econ.msu.ru/Biblio/Docs/Bulletin11-2010.pdf>), (Erişim Tarihi: 22.07.2014).

77 "Demografiya i sotsialno-ekonomičeskiye problemi narodonaseleniya: Informatsionno-bibliografičeskiy bulleten literaturı, izdannoy vı 2009-2010 gg." (Demografi ve Nüfusun Sosyo-Ekonomik Problemleri: Bibliyografik-Haber Yazın Bülteni 2009-2010), *Tsentr Po İzuçeniyu Problem Narodonaseleniya MGU im. M. V. Lomonosova*, Cilt: 12, Sayı: 23, (<http://dmo.econ.msu.ru/Biblio/Docs/Bulletin12-2011.pdf>), (Erişim Tarihi: 22.07.2014).

78 "Statistika za 12 mesitsev 2012 goda" (2012 Yılına 12 Aylık İstatistiği), *Ministerstva truda i sotsialnoy zaşıtı Rossiyskoy Federatsii*, (<http://www.rosmintrud.ru/ministry/programms/6>), (Erişim Tarihi: 22.07.2014).

79 A.g.e.

80 "Demografičeskaya politika Rossiyskoy Federatsii na period do 2025 goda" (Rusya Federasyonu'nun 2025 Yılına Kadar Demografi Politikası), *Ministerstva truda i sotsialnoy zaşıtı Rossiyskoy Federatsii*, (<http://www.rosmintrud.ru/ministry/programms/6>), (Erişim Tarihi: 22.07.2014).

81 Vladimir Putin, "Address to the Federal Assembly", 12 December 2012, (<http://eng.kremlin.ru/transcripts/4739>), (Erişim Tarihi: 23.07.2014).

görüşler de söz konusudur. Alexandra Shevelyeva 2008'den sonra, 1980'lerde "doğum patlaması" yaşandığı yıllarda doğan kuşağın çocuk sahibi olmaya başlamasıyla Rusya'da doğan çocuk sayılarında bir artış olduğu, ancak 1990'larda doğan sayısal açıdan çok daha küçük kuşağın çocuk sahibi olmaya başlamasıyla doğum sayılarındaki aynı artışın görülmeceğini öne sürmektedir.⁸²

Benzeri şekilde, demografi konusunda son yıllardaki kısmi olumlu gelişime ihtiyatla yaklaşan Leonid Rybakovsky gibi uzmanlar (ki mevcut demografi politikasının şekillenmesinde katkıları söz konusu), uygulamaların önemli olmakla birlikte yetersiz olduğuna işaret etmekte ve pozitif trendin sürdürülebilirliği konusunda şüphelerini izhar etmektedir. Rybakovsky, bu nedenle, ailelerin üçüncü çocuğa sahip olmalarını teşvik edecek ölçüde finansal destek sağlanmasını savunmakta ve ayrıca evlilik yaşının düşmesi ve ilk çocuğun doğumunun erkene alınmasını temin edecek kararlar alınmasını önermektedir.⁸³ Diğer yandan bazı uzmanlar da bu gibi önlemlerin yanı sıra devletin "aile dostu bir kültür"ün oluşumunu teşvik etmesine yönelik uzun dönemli bir yaklaşımın çok daha etkili olacağının altını çizmektedirler.⁸⁴ Nitekim bu görüş Putin tarafından da kabul edilmekte, konuşmalarında ailenin önemine sıklıkla vurgu yapmakta ve bir Rus ailesinin ortalama üç çocuğa sahip olmasının gereğine işaret etmektedir.⁸⁵

Bu çerçevede, 2013 yılı itibarıyla üç ve daha fazla çocuk sahibi olan ailelere, çocuk üç yaşını doldurana kadar, miktarı yerel bölge yönetimleri tarafından belirlenecek yeni bir devlet desteğinin verilmesi kararlaştırılmıştır. Ancak, 2012 yılı sonrası gerçekleşen doğumları kapsayan bu karar, nüfus artış sorunu yaşamayan ve doğum oranlarının diğer bölgelere göre nispeten yüksek olduğu 19 federal birimi kapsamamaktadır. Bu karar çerçevesinde destek verilmeyen bölgelerin özellikle Kuzey Kafkasya Cumhuriyetleri ile Tataristan, Yakutistan ve Moskova gibi Müslüman nüfus ve göçmenlerin yoğun olarak yaşadığı yerler olması dikkat çekmektedir.⁸⁶

Hükümetin çok çocuklu ailelere yönelik destek politikası belli ölçülerde sonuç vermeye başlamış, Rusya Başbakanı Dmitri Medvedev'in verdiği bilgilere göre, alınan önlemlerle üç ve daha fazla çocuklu ailelerin sayısında 2012-2013 yılları arasında % 10'dan fazla artış

82 Alexandra Shevelyeva, "Can Russian Baby Boomers Change the Game?", *Russia Beyond The Headlines*, 26 November 2012, (http://rbth.co.uk/articles/2012/11/26/can_russian_baby_boomers_change_the_game_20417.html), (Erişim Tarihi: 23.07.2014).

83 L. L. Rybakovsky, "Demograficheskiye vyzovi: Chto ozhidayet Rossiyu?" (Demographic Challenges: What can Russia Expect?), *Sotsiologicheskoye Issledovaniya*, No. 8, 2012, ss.49—60'dan aktaran Tomas Frejka & Sergei Zakharov, "The Apparent Failure of Russia's Pronatalist Family Policies", *Population and Development Review*, Vol. 39, No. 4, 2013, s. 643.

84 Tomas Frejka & Sergei Zakharov, "The Apparent Failure of Russia's Pronatalist Family Policies", *Population and Development Review*, Vol. 39, No. 4, 2013, s. 643.

85 Vladimir Putin, "Address to the Federal Assembly", 12 December 2012, (<http://eng.kremlin.ru/transcripts/4739>), (Erişim Tarihi: 24.07.2014).

86 "O vdenii s 2013 goda yejemesiçnova pasobiya na detey do dastijeniya imi 3-h let" (2013 Sonrası Çocuklara 3 Yaşına Gelineye Kadar Aylık Bağlanması Hakkında), *Ministerstva truda i sotsialnoy zaşiti Rossiyskoy Federatsii*, (<http://www.rosmintrud.ru/ministry/programs/6>), (Erişim Tarihi: 24.07.2014).

yaşanmıştır. 2013 Ocak-Ekim döneminde doğum oranlarındaki artış bağlamında ise Rus nüfusun yoğun olarak yaşadığı St. Petersburg şehri % 3,6'lık oranla ilk sırada gelmiştir.⁸⁷

Doğum oranlarını artırmaya paralel kürtajın yaygınlığını azaltma noktasında da Putin'in politikası önemli bazı sonuçlar vermiştir. Yakın bir zamana kadar Rusya'da bir kadının hayatı boyunca yaklaşık 7 kez gebeliğe son verdiği düşünülecek olursa, Putin'in bu noktada aldığı önlemlerin gerekliliği daha iyi anlaşılacaktır.⁸⁸ 2013 yılı sonu itibariyle Rusya'da kürtajı tavsiye eden reklamlara yasak gelmiş bulunmaktadır. Yine, daha öncesinde gebeliğin 12 haftalık süreyi geçtiği takdirde kürtajla sonlandırılmasının yasaklanmasına dair kanun çıkarılmıştır. Şartlar sağlandığı takdirde kadının kürtaja karar verdikten sonra kürtajın gerçekleştirilmesinden hemen önce kararını yeniden gözden geçirmesi için 2-7 gün zorunlu süre getirilmiş ve böylelikle kürtajdan mümkünse vazgeçmesi sağlanmaya çalışılmıştır. Kürtajı gerçekleştiren kurumlara ise kürtajın kendi sağlığına ciddi zararları olduğuna dair kadına bilgilendirme yapması zorunluluğu getirilmiştir. Bu tarz önlemlerle Rusya'daki kürtaj oranlarında ciddi bir düşüş görülmüştür (hâlihazırda her bir doğan çocuğa karşılık yaklaşık 1,7 kürtaj vakası yaşanmaktadır).⁸⁹

Göç politikaları noktasında ise son yıllarda yapılan çalışmalar tamamlanmış ve Putin, Haziran 2012'de "Rusya Federasyonu Devlet Göç Politikası Konsepti-2025"i imzalamıştır. Konsept, birçok alanda yenilik ve öncelikler içermekle birlikte göç olgusunun ülkenin gelişimi açısından önemli bir kaynak olduğunu vurgulamaktadır.⁹⁰ Konsept'te, yıllık 3-5 milyon arasında yabancı işçinin illegal çalıştığı da dile getirilmekte ve bunun da ülkede göçmenlere yönelik negatif algıyı körüklediği belirtilmektedir. Bu bağlamda, nitelikli ve eğitilmiş işçi göçünü artırma konusunda atılacak yeni adımlar ve ülkede yatırım yapacak girişimcilere Rusya vatandaşlığının verilmesine dair ilk defa bahsedilen planlar Konsept'in üzerinde önemle durduğu konular arasında yer almaktadır. Bunun yanı sıra, göçmenlerin belirli düzeyde Rusça konuşabilmeleri ve Rusya tarihi hakkında yeterli bilgiye sahip olmaları ve bu şekilde topluma daha kolay adaptasyon sağlayabilmeleri amaçlanmaktadır. Bu açıdan, hem Rusya'da hem de özellikle yoğun bir şekilde göçmenin geldiği BDT ülkelerinde bu alanlarda yeni kurs ve merkezlerin açılması planlanmaktadır.⁹¹

87 Tamara Zamyatina, "Russia In Need Of More Flexible Demographic Policies", *Russia Beyond The Headlines*, 6 December 2013, (http://in.rbth.com/politics/2013/12/06/russia_in_need_of_more_flexible_demographic_policies_31441.html), (Erişim Tarihi: 25.07.2014).

88 Steven Mosher, "Russia Considers Banning Abortions As Abortion Decimates Its Population", *LifeNews.com*, 23 December 2013, (<http://www.lifenews.com/2013/12/23/russia-considers-banning-abortions-as-abortion-decimates-its-population/>), (Erişim Tarihi: 25.07.2014).

89 A.g.e.

90 "Prezident utverdil Kontseptsuyu gasudarstvennoy migratsionnoy politiki Rossiyskoy Federatsii na period do 2025 goda" (Başkan, Rusya Federasyonu Devlet Göç Politikası Konsepti-2025'i onayladı), *Ofitsialny Sayt Prezidenta Rossiyskoy Federatsii*, 13 Haziran 2012, (<http://news.kremlin.ru/news/15635>), (Erişim Tarihi: 25.07.2014).

91 A.g.e.

Bu noktada, Kasım 2012 itibarıyla Rusça bilme yükümlülüğü getirilen göçmenlere yönelik sınavlar uygulanmaya başlamıştır. Bunun yanı sıra, 2015 yılı başında göçmenler için yürürlüğe girecek olan Rus tarihi ve Rusya kanunları hakkındaki sınav zorunluluğuna dair alt yapı çalışmaları ise devam etmektedir. Göçmenlere yönelik getirilen yeni uygulamalar beraberinde çeşitli tartışmaları da başlatmıştır. Bir kısım uzmanlar çalışma amacıyla yıllık milyonlarca göçmenin geldiği ülkede sınavların pratikte uygulanmasının mümkün olmadığını dile getirirlerken, bazı uzmanlar da bu yeni uygulamalar yoluyla göçmenlerin topluma daha hızlı adaptasyon sağlayacaklarını ve kendi haklarını aramalarını kolaylaştıracaklarını ileri sürmektedirler.⁹² Bu sınav zorunluluğunun ülkedeki rüşveti artıracağını düşünenler de bulunmaktadır. Nitekim bazı veriler de bu iddiayı doğrular niteliktedir. 2013 yılında toplamda 12,4 milyon işçi göçmenin geldiği Rusya'da aynı yılın ilk yarısında Rusça sınavını veren göçmen sayısının sadece 18.000'i biraz aştığı⁹³ göz önünde bulundurulacak olursa göçmenlere yönelik getirilen bu tarz zorunlulukların önlem alınmadığı takdirde ileride farklı sıkıntılara yol açabileceği görülmektedir.

Öte yandan, Putin'in göçmenler hakkındaki politikasında daha çok belli alanlarda uzmanlık eğitimi alan kadroların Rusya'ya göçünü teşvik edici adımların da atılması öngörü-

92 Farangis Najibullah, Umid Bobomatov, "Russia To Test Migrant Workers On Country's History", *Radio Free Europe Radio Liberty*, 13 June 2014, (<http://www.rferl.org/content/russia-migrants-history-tests/25420832.html>), (Erişim Tarihi: 26.07.2014).

93 A.g.e.

mektedir. 2012'de imzalanan söz konusu Konsept'te, BDT ülkelerinden gelen göçmenler olmasaydı Rusya nüfusunun 2011'de 7 milyon daha eksilmiş olacağı ifade edilmektedir. Tahminlere göre ülkedeki çalışabilir nüfusun ise 2025'te göçmenler olmaksızın 10 milyondan daha fazla azalabileceği dile getirilmektedir. Özellikle BDT ülkelerinden gelen bu göçmen akımının devam etmesinin önemi vurgulanmaktadır. Ancak bunun yanı sıra Konsept'te, 2015'e kadar yıllık en az 30 bin nitelikli yabancı uzmanın ülkeye çekilmesi ve yabancı öğrenci sayısının da 200 bine çıkarılması hedeflenmektedir.⁹⁴ Bu rakamların ise 2025'e kadar kademe kademe artırılması planlanmaktadır. Yatırım ve yeni iş sahalarının teşvik edilmesi ve göçler yoluyla, özellikle ülkenin başka şehirlerine göç veren Sibirya ve Uzak Doğu bölgelerinde nüfusun 2025'e kadar artırılması amaçlanmaktadır. Bununla beraber, Rusya'dan yurtdışına giden entelektüeller, öğretim üyeleri ve araştırmacıların içerisinde yer aldığı beyin göçünün azaltılmasına yönelik tedbirler ve ülkenin yurtdışından daha fazla öğrenci ve akademisyen çekmesi için hayata geçirilecek yeni uygulamalar göç politikasının önem verdiği konular arasında bulunmaktadır.⁹⁵ Bu çerçevede de akademisyen değişimi programlarında kolaylaştırılmış prosedürlerin hayata geçirilmesi ve ülkede okuyan yabancı öğrencilerin bir işte çalışabilmesinin -hâlihazırda çalışmaları yasal değil- önündeki yasal engellerin kaldırılması planlanmaktadır.

Sovyet sonrası süreçte Rusya'da yaşanan demografik krizi aşma için alınan tüm bu önlemlerin kısmen de olsa sonuç verdiği görülmektedir. Tablo 4'te de görülebileceği üzere, ülke nüfusundaki azalışın 2009 itibarıyla durması ve sonrasında yavaş da olsa pozitif evrilmesi, göçler kadar alınan önlemler sonucu doğal nüfus artışında görülen (ilk defa 2013 itibarıyla pozitif geçti) olumlu değişimden de kaynaklanmaktadır.

94 "Prezident utverdil Kontseptsuyu gasudarstvennoy migratsionnoy politiki RF na period do 2025 goda" (Başkan, Rusya Federasyonu Devlet Göç Politikası Konsepti-2025'i onayladı), *Golos Rossii*, 13 Haziran 2012, (http://rus.ru/rf/2012_06_13/77991379/), (Erişim Tarihi: 25.07.2014).

95 Bu konuda daha detaylı bir analiz için bkz.: Sergey Ryazantsev, "Novaya kontseptsiya regulirovaniya migratsii v Rassii" (Rusya'da Göç Düzenlemesi Hakkındaki Yeni Konsept), *MGIMO Universitet*, 4 Ocak 2013, (<http://www.mgimo.ru/news/experts/document234490.phtml>), (Erişim Tarihi: 25.07.2014).

SONUÇ

RUSYA'NIN DEMOGRAFİK YAPISINDAKİ
DEĞİŞİM VE NÜFUS POLİTİKALARI

SONUÇ YERİNE: DEĞERLENDİRME VE ÖNGÖRÜLER

Sovyetler Birliği sonrası Rusya'nın karşı karşıya kaldığı en önemli sorun olarak ifade edilen demografik krizin alınan önlemlerle son yıllarda şiddeti azalmış ve önü kısmen alınmıştır. Ancak süreç hâlihazırda devam etmekte olup, krizin tamamen aşılmış olduğu söylenememektedir. Sovyetler sonrası oldukça düşen doğum oranlarında son yıllarda kısmi ilerlemeler sağlansa da bu oran yeterli gözükmemektedir. Ölüm oranlarında ise nüfusun azalmasına rağmen henüz 1990 öncesindeki rakamların altına hala düşülememiş olması doğal nüfus artışında ancak kısmi bir gelişme görülmesine neden olmaktadır. Bu açıdan, nüfus artışının sağlanabilmesi için ülkeye yönelik göçmen akımının artarak süreklilik kazanmasına ayrı bir önem atfedilmektedir. Daha çok göçmenlerle sağlanan toplam nüfus artışının ise ne kadar sağlıklı bir yol ve sürdürülebilir olduğu tartışma konusu olmaya devam etmektedir.

Öte yandan, ülkenin kendine özgü dinamikleriyle şekillenen bu krizin bütünüyle aşılması için uzun vadeli ve çok yönlü demografik ve sosyo-ekonomik planlara ihtiyaç olduğu kadar, sigara, alkol ve uyuşturucu kullanımı, kürtaj, aile kurumu, göçmenler gibi konularda toplumsal zihniyetteki değişiklikler de hayati derecede önem arz etmektedir. Yakın dönem içerisinde alınan tedbirlerin uzun vadede doğum oranlarını gerçekten artırıp artırmayacağı tartışılmakla beraber, yaşam koşullarının iyileştirilmesi, ölüm oranlarının istenilen düzeylere indirilmesi ve göçlerin sağlıklı bir şekilde gerçekleşmesi için ülke şartlarının nasıl daha cazip hale getirileceği konularında zamana ihtiyaç bulunmaktadır. Özellikle ülke nüfustaki değişimin uzun yıllar boyunca büyük oranda göçlerle dengelenmiş olması nedeniyle yeni uygulamaların ne sonuçlar getireceği henüz belirsizliğini korumaktadır. Yine ülkedeki demografik kompozisyonu etkileme potansiyeline sahip göç olgusunun nasıl şekilleneceği ve bu olgunun körüklediği ırkçılık ve yabancı düşmanlığı hakkında hangi etkili tedbirlerin alınacağı cevap bekleyen sorular arasında yer almaktadır.

Ülkede demografik değişimin en çarpıcı şekilde yaşandığı etnik gruplar olarak dikkat çeken Rus ve diğer Slav kökenli nüfusun ilerleyen dönemde doğum oranlarında artış sağlanıp sağlanmayacağı ise devletin nüfus politikasını belirleyecek öneme haiz bulunmaktadır. Bu açıdan, Rusya'nın içerisinde bulunduğu demografik değişim trendi sosyo-kültürel bir olgu olmanın ötesinde, aslında ülke geleceğini birçok noktada etkileme potansiyeline sahip kritik bir olgu olarak değerlendirilmektedir. Krizin aşılmasına yönelik önlemlerin ise daha çok bu çerçevede alınması farklı halklar arası önyargıları keskinleştirme riski taşımaktadır. Dolayısıyla, Rus yöneticilerin demografi politikasının, krizi aşmaya yönelik olduğu kadar, toplumsal önyargıları azaltıcı işlev görmesi 200'e yakın farklı etnik unsurun yaşadığı ülke için hayati derecede önemli görülmektedir.

Sonuç olarak, Rusya'da Sovyet sonrası süreçte görülen demografik krizin özellikle 2007'den itibaren alınan önlemlerle kısmen aşılabildiği ve nicelik noktasında olumlu seyretmeye başlayan nüfustaki bu değişim trendinin daha çok pozitif evrilebilmesi için yoğun çaba sarf edildiği görülmektedir. Bununla birlikte, ülkede ekonomik, siyasi ve toplumsal koşullar çerçevesinde şekillenen demografik yapıdaki bu değişim trendinin pozitif yönde devam etmesi ise doğum oranlarında artış ve ölüm oranlarında düşüşün yanı sıra, yaşama yönelik tehditlerin minimum düzeye indirilmesi, kürtajın yaygınlığının önüne geçilmesi, aile kurumuna yönelik olumlu zihniyet dönüşümünün sağlanması ve göç politikalarının ülke gerçeklerine daha uygun şekilde yürütülmesi ile yakından ilgilidir. Öte yandan, büyük ölçüde niceliğe dair bütün bu hususların haricinde, Rusya'nın asıl hedeflediği nitelikli, etkili, güçlü ve genç bir nüfusa sahip olup olamayacağını ise zaman gösterecektir.

KAYNAKLAR

RUSYA'NIN DEMOGRAFİK YAPISINDAKİ
DEĞİŞİM VE NÜFUS POLİTİKALARI

KAYNAKLAR

- Aleshkovski, Ivan A., "International Migration, Globalization and Demographic Development of the Russian Federation", *Journal of Globalization Studies*, Vol. 3, No. 1, 2013.
- Alperovich, Vera, Aleksandr Verhovskiy, Nataliya Yudina, "Natsionalizm 2012" (İrkçılık 2012), 14 Mart 2013, (http://polit.ru/article/2013/03/14/2012-report_13-03-11/), (Erişim Tarihi: 17.07.2014).
- Andreev, Evgeny, Dmitri Bogoyavlensky, Andrew Stickley, "Comparing Alcohol Mortality in Tsarist and Contemporary Russia: Is the Current Situation Historically Unique?", *Alcohol and Alcoholism*, Vol. 48, No. 2, 2013.
- Arbatova, Mariya, "Kak uluçşit demografiçeskuyu situatsiyu v Rassii" (Rusya'daki Demografik Durum Nasıl Düzeltilir?), *Vesti*, 22 Temmuz 2014, (<http://www.vesti.ru/videos?vid=610755&cid=7>), (Erişim Tarihi: 11.06.2014).
- Avdeeva, Maria & Alina Ereemeeva, Vladimir Kozlov, Svetlana Nikitina, Sergey Zakharov, Matthew Rojansky, "Russia's Demographic Crisis", *Carnegie Endowment for International Peace*, 26 January 2012, (<http://carnegieendowment.org/2012/01/26/russia-s-demographic-crisis/9aml>), (Erişim Tarihi: 10.05.2014).
- Beliaeva, Liudmila A., "The Dynamic of Attitudes in Russia Concerning Social-Economic and Political Changes", *Russian Social Science Review*, Vol. 53, No. 4, July—August 2012.
- Beloborodov, İgor, "Demografiçeskaya situatsiya v Rassii v 1992-2010 gg. Dva dsiletiya depopulyatsiya" (Rusya'da 1992-2010 Arası Demografik Durum: 20 Yıllık Depopulasyon), *İnstitut Demografiçeskih İsledovaniy*, 30 Haziran 2011, (http://www.demographia.ru/articles_N/index.html?idR=21&idArt=1926), (Erişim Tarihi: 02.07.2014).
- Bogoyavlenskiy, Dmitry, "Perepis 2010: etniçeskiy srez" (2010 Nüfus Sayımı: Etnik Dağılım), *Demoskop Weekly*, Sayı: 531-532, 12-25 Kasım 2012, (<http://demoscope.ru/weekly/2012/0531/tema06.php>), (Erişim Tarihi: 12.06.2014).
- Chudinovskih, Olga, "Statistika migratsii znayet ni vse" (Göç İstatistiklerini Herkes Bilmiyor), *Demoskop Weekly*, Sayı: 335-336, 2-15 Haziran 2008, (<http://demoscope.ru/weekly/2008/0335/tema03.php>), (Erişim Tarihi: 14.07.2014).
- Cockerham, William C., "The Intersection of Life Expectancy and Gender in a Transitional State: The Case of Russia", *Sociology of Health & Illness*, Vol. 34, No. 6, July 2012.
- Cook, Linda J., "The Political Economy of Russia's Demographic Crisis: States and Markets, Migrants and Mothers", Neil Robinson (Ed.), *The Political Economy of Russia*, (USA: Rowman & Littlefield Publishers, 2013).
- Dolbik-Vorobei, T. A., "Marriage, Family Relations, and the Birthrate", *Russian Social Science Review*, Vol. 54, No. 1, January—February 2013.
- Eberstadt, Nicholas, "Drunken Nation: Russia's Depopulation Bomb", *World Affairs*, Spring 2009, (<http://www.worldaffairsjournal.org/article/drunken-nation-russia%E2%80%99s-depopulation-bomb>), (Erişim Tarihi: 10.05.2014).

- Espenshade, Thomas J., Juan Carlos Guzman, Charles F. Westoff, "The Surprising Global Variation in Replacement Fertility", *Population Research and Policy Review*, Vol. 22, No. 5-6, December 2003.
- Frejka, Tomas & Sergei Zakharov, "The Apparent Failure of Russia's Pronatalist Family Policies", *Population and Development Review*, Vol. 39, No. 4, 2013.
- Kaiser, Robert J., *The Geography of Nationalism in Russia and the USSR*, (Princeton: Princeton University Press, 1994).
- Lesthaeghe, R. & J. Surkyn, "New Forms of Household Formation in Central and Eastern Europe: Are They Related to Newly Emerging Value Orientations?", *Interuniversity Papers in Demography*, (Brussels, Belgium: Interface Demography (SOCO), Vrije Universiteit Brussel, 2002).
- Mosher, Steven, "Russia Considers Banning Abortions as Abortion Decimates its Population", *LifeNews.com*, 23 December 2013, (<http://www.lifenews.com/2013/12/23/russia-considers-banning-abortions-as-abortion-decimates-its-population/>), (Erişim Tarihi: 25.07.2014).
- Najibullah, Farangis & Umid Bobomatov, "Russia to Test Migrant Workers on Country's History", *Radio Free Europe Radio Liberty*, 13 June 2014, (<http://www.rferl.org/content/russia-migrants-history-tests/25420832.html>), (Erişim Tarihi: 26.07.2014).
- OECD, *International Migration Outlook 2012*, OECD Publishing, 2012, (<http://www.npdata.be/BuG/165-NV-A-migratie/OECD-Migration-Outlook-2012.pdf>), (Erişim Tarihi: 15.07.2014).
- Panda, Ankit, "Actually, Russia's Population isn't Shrinking", *The Diplomat*, 1 May 2014, (<http://the-diplomat.com/2014/05/actually-russias-population-isnt-shrinking/>), (Erişim Tarihi: 10.05.2014).
- Perelli-Harris, Brienna & Theodore P. Gerber, "Nonmarital Childbearing in Russia: Second Demographic Transition or Pattern of Disadvantage?", *Demography*, Vol. 48, No. 1, 2011.
- Popov, Andrej A. & Henry P. David, "Russian Federation and USSR Successor States", Henry P. David (Ed.), *From Abortion to Contraception: A Resource to Public Policies and Reproductive Behavior in Central and Eastern Europe from 1917 to the Present*, (Westport (Conn): Greenwood Press, 1999).
- Putin, Vladimir, "Address to the Federal Assembly", 12 December 2012, (<http://eng.kremlin.ru/transcripts/4739>), (Erişim Tarihi: 23.07.2014).
- Ribalçenko, Sergey, "Çerez 10 let budet pozdno" (10 Yıl Sonra Geç Olacak), *Gazeta.ru*, 5 Haziran 2014, (http://www.gazeta.ru/comments/2014/05/29_x_6052657.shtml), (Erişim Tarihi: 11.06.2014).
- Rotkirch, Anna, Anna Temkina and Elena Zdravomyslova, "Who Helps the Degraded Housewife?: Comments on Vladimir Putin's Demographic Speech", *European Journal of Women's Studies*, Vol. 14, No. 4, 2007.
- Rowland, Richard H., "Demographic Trends in Soviet Central Asia and Southern Kazakhstan", Robert A. Lewis (Ed.), *Geographic Perspectives on Soviet Central Asia*, (London: Routledge, 1992).
- Ryazantsev, Sergey, "Novaya kontsepsiya regulirovaniya migratsii vı Rassii" (Rusya'da Göç Düzenlemesi Hakkındaki Yeni Konsept), *MGIMO Universitet*, 4 Ocak 2013, (<http://www.mgimo.ru/news/experts/document234490.phtml>), (Erişim Tarihi: 25.07.2014).
- Rybakovskii, L.L., "The Demographic Development of Russia and Its Dominance in the First Quarter of the Twenty-First Century", *Sociological Research*, Vol. 51, No. 5, September—October 2012.
- Sakevich, Viktoriya & Boris Denisov, "Pereydet li Rossiya ot aborta k planirovaniyu semyi?" (Rusya, Kürtajdan Aile Planlamasına Geçiş Yapacak mı?), *Demoskop Weekly*, Sayı: 465-466, 2-22 Mayıs 2011, (<http://demoscope.ru/weekly/2011/0465/tema01.php>), (Erişim Tarihi: 02.07.2014).
- Sakwa, Richard, *Russian Politics and Society*, (New York: Routledge, 2008).

Shevelyeva, Alexandra, "Can Russian Baby Boomers Change the Game?", *Russia Beyond The Headlines*, 26 November 2012, (http://rbth.co.uk/articles/2012/11/26/can_russian_baby_boomers_change_the_game_20417.html), (Erişim Tarihi: 23.07.2014).

Shkolnikov, Vladimir, Giovanni Cornia, David Leon, and France Mesle, "Causes of the Russian Mortality Crisis: Evidence and Interpretations", *World Development*, Vol. 26, No. 11, 1998.

Tihonenko, Igor, "Demografiçeskiy krizis v Rassii" (Rusya'da Demografik Kriz), *Golos Ameriki*, 26 Ocak 2012, (<http://www.golos-ameriki.ru/content/russia-demographic-situation-2012-01-26-138156149/250333.html>), (Erişim Tarihi: 18.06.2014).

United Nations, Department of Economic and Social Affairs, Population Division (2013), *World Population Prospects: The 2012 Revision, Volume II, Demographic Profiles*, (http://esa.un.org/wpp/documentation/pdf/WPP2012_Volume-II-Demographic-Profiles.pdf), (Erişim Tarihi: 18.05.2014).

Vishnevsky, Anatoly, "The Challenges of Russia's Demographic Crisis", *IFRI Russia/NIS Center*, Russie.Nei.Visions No: 41, Paris, June 2009, (http://www.ifri.org/files/Russie/IFRI_demography_Vishnevsky_ENG_june2009.pdf), (Erişim Tarihi: 10.05.2014).

Walberg, Peder, Martin McKee, Vladimir Shkolnikov, Laurent Chenet and David A. Leon, "Economic Change, Crime, and Mortality Crisis in Russia: Regional Analysis", *British Medical Journal*, Vol. 317, No. 7154, August 1998.

Zakharov, S. V., "The First and Second Demographic Transition in Russia: Recent Trends in the Context of Historic Experience", T. Frejka, T. Sobotka, J. Hoem, & L. Toulemon (Ed.), *Childbearing Trends and Policies: Country Case Studies*, (Rostock, Germany: Max Planck Institute for Demographic Research, 2008).

Zakharov, Sergei, "Russian Federation: From the First to Second Demographic Transition", *Demographic Research*, Vol. 19, July 2008.

Zamyatina, Tamara, "Russia in Need of More Flexible Demographic Policies", *Russia Beyond The Headlines*, 6 December 2013, (http://in.rbth.com/politics/2013/12/06/russia_in_need_of_more_flexible_demographic_policies_31441.html), (Erişim Tarihi: 25.07.2014).

"2012 World Population Data Sheet, A PRB Interactive Map", *Population Reference Bureau*, (http://www.prb.org/Publications/Datasheets/2012/world-population-data-sheet/world-map.aspx#/map/population/eastern_europe), (Erişim Tarihi: 18.05.2014).

"7 «ya»: semeynaya statistika" (7 «ben» (Aile): Aile İstatistikleri), *Statistika.ru*, 24 Kasım 2007, (http://statistika.ru/naselen/2007/11/24/naselen_9363.html), (Erişim Tarihi: 09.07.2014).

"70 tıs. molodih ludey yejegodno umirayut v Rassii ot narkotikov", (Her Yıl Rusya'da Uyuşturucudan 70 Bin Genç Hayatını Kaybediyor), *Interfax*, 14 Ocak 2014, (<http://www.interfax.ru/russia/351424>), (Erişim Tarihi: 27.06.2014).

"Çislo prestupleniy, soversennih litsami, nahodyaşımisya v sostoyanii alkogolnova opineniya za 2013 god", (2013 Yılı Sarhoşluk Sırasında İşlenen Suç Sayısı), *Tsentr Razrabotki Natsionalnoy Alkogolnoy Politiki*, (<http://www.alcomarket.info/CRNAP/print.asp?NewsId=191496>), (Erişim Tarihi: 28.06.2014).

"Demografiçeskaya politika Rossiyskoy Federatsii na period do 2025 goda" (Rusya Federasyonu'nun 2025 Yılına Kadar Demografi Politikası), *Ministerstva truda i sotsialnoy zaşıtı Rossiyskoy Federatsii*, (<http://www.rosmintrud.ru/ministry/programms/6>), (Erişim Tarihi: 22.07.2014).

"Demografiya — Braki i razvodı" (Demografi — Evlilikler ve Boşanmalar), *Federalnaya Slujba Gasudarstvennoy Statistiki*, (http://www.gks.ru/wps/wcm/connect/rosstat_main/rosstat/ru/statistics/population/demography/#), (Erişim Tarihi: 09.07.2014).

"Demografiya — Çislennost mujsin i jensin" (Demografi — Erkek ve Kadın Sayıları), *Federalnaya Slujba Gasudarstvennoy Statistiki*, (http://www.gks.ru/wps/wcm/connect/rosstat_main/rosstat/ru/statistics/population/demography/#), (Erişim Tarihi: 29.06.2014).

"Demografiya — Çislennost naseleniya" (Demografi - Nüfusun Sayısı), *Federalnaya Slujba Gasudarstvennoy Statistiki*, (http://www.gks.ru/wps/wcm/connect/rosstat_main/rosstat/ru/statistics/population/demography/#), (Erişim Tarihi: 16.05.2014).

"Demografiya — Çislo umerşih po asnovnim klassam priçin smerti" (Demografi — Temel Ölüm Sebeplerine Göre Ölenlerin Sayıları), *Federalnaya Slujba Gasudarstvennoy Statistiki*, (http://www.gks.ru/wps/wcm/connect/rosstat_main/rosstat/ru/statistics/population/demography/#), (Erişim Tarihi: 28.06.2014).

"Demografiya — Raspredeleniya naseleniya po vozrastnim grupam" (Demografi — Yaş Gruplarına Göre Nüfus Dağılımı), *Federalnaya Slujba Gasudarstvennoy Statistiki*, (http://www.gks.ru/wps/wcm/connect/rosstat_main/rosstat/ru/statistics/population/demography/#), (Erişim Tarihi: 15.06.2014).

"Demografiya — Summarniy koeffitsient rajdayemosti" (Doğum Oranları Katsayısı), *Federalnaya Slujba Gasudarstvennoy Statistiki*, (http://www.gks.ru/wps/wcm/connect/rosstat_main/rosstat/ru/statistics/population/demography/#), (Erişim Tarihi: 08.06.2014).

"Demografiya i sotsialno-ekonomičeskiye problemi narodonaseleniya: Informatsionno-bibliografiçeskiy bulleten literaturı, izdannoy vı 2007-2008 i 2008-2009 gg." (Demografi ve Nüfusun Sosyo-Ekonomik Problemleri: Bibliyografik-Haber Yazın Bülteni 2007-2008 ve 2008-2009), *Tsentr Po İzuçeniyu Problem Narodonaseleniya MGU im. M. V. Lomonosova*, Cilt: 10, Sayı: 18 ve Cilt: 11, Sayı: 6, (<http://dmo.econ.msu.ru/Biblio/Docs/Bulletin10-2009.pdf>) ve (<http://dmo.econ.msu.ru/Biblio/Docs/Bulletin11-2010.pdf>), (Erişim Tarihi: 22.07.2014).

"Demografiya i sotsialno-ekonomičeskiye problemi narodonaseleniya: Informatsionno-bibliografiçeskiy bulleten literaturı, izdannoy vı 2009-2010 gg." (Demografi ve Nüfusun Sosyo-Ekonomik Problemleri: Bibliyografik-Haber Yazın Bülteni 2009-2010), *Tsentr Po İzuçeniyu Problem Narodonaseleniya MGU im. M. V. Lomonosova*, Cilt: 12, Sayı: 23, (<http://dmo.econ.msu.ru/Biblio/Docs/Bulletin12-2011.pdf>), (Erişim Tarihi: 22.07.2014).

"Demographic Overview", *United States Census Bureau*, (<http://www.census.gov/population/international/data/idb/region.php>), (Erişim Tarihi: 18.05.2014).

"Drujinniki paydut po regionam" (Gönüllüler Bölgelere Dağılıyorlar), *Nezavisimaya Gazeta*, 28 Şubat 2013, (http://www.ng.ru/politics/2013-02-28/3_drujinniki.html), (Erişim Tarihi: 17.07.2014).

"Fakty o vrede kureniya" (Sigaranın Zararları Hakkındaki Gerçekler), *Zdorovaya Rossiya*, (<http://www.takzdorovo.ru/privychki/glavnoe/fakty-o-vrede-kureniya/>), (Erişim Tarihi: 29.06.2014).

"Federalniy zakon Rassiyskoy Federatsii ot 23 fevralya 2013 g. N 15-F3", (Rusya Federasyonu 23 Şubat 2013 Tarihli No: 15-F3 Federal Kanunu), *Rossiyskaya Gazeta*, 26 Şubat 2013, (<http://www.rg.ru/2013/02/26/zakon-dok.html>), (Erişim Tarihi: 29.06.2014).

"Human Population: Future Growth", *Population Reference Bureau*, (<http://www.prb.org/Educators/TeachersGuides/HumanPopulation/FutureGrowth/QuestionAnswer.aspx>), (Erişim Tarihi: 10.06.2014).

"İzmeneniya çislennosti naseleniya po variantam prognoza" (Tahmin Çeşitlerine Göre Nüfus Değişiklikleri), *Federalnaya Slujba Gasudarstvennoy Statistiki*, (http://www.gks.ru/free_doc/new_site/population/demo/progn1.htm), (Erişim Tarihi: 16.05.2014).

"Kontseptsiya demografiçeskoj politiki Rassiyskoy Federatsii na period do 2025" (Rusya Federasyonu Demografi Politikası Konsepti-2025), *İnstitut Demografiçeskih İsledovaniy*, (http://www.demographia.ru/articles_N/index.html?idR=5&idArt=947), (Erişim Tarihi: 22.07.2014).

"O vdenii s 2013 goda yejemesiçnova pasobiya na detey do dastijeniya imi 3-h let" (2013 Sonrası Çocuklara 3 Yaşına Gelineye Kadar Aylık Bağlanması Hakkında), *Ministerstva truda i sotsialnoy zaşıtı Rossiyskoy Federatsii*, (<http://www.rosmintrud.ru/ministry/programms/6>), (Erişim Tarihi: 24.07.2014).

"Obşestvennoye mneniye ob ograniçenii abortov i razvodov" (Kürtaj ve Boşanma Konusunda Kamuyu), *Levada Center*, 3 Temmuz 2013, (<http://www.levada.ru/03-07-2013/obshchestvennoe-mnenie-ob-ogranichenii-abortionov-i-razvodov>), (Erişim Tarihi: 02.07.2014).

"Ograniçeniye na prodaju alkogolya: rabotayet li zakon?" (Alkol Satımına Sınırlama: Kanunlar İşliyor mu?), *Vserassiyskiy tsentr izuçeniya obşestvennovo mneniya — VTSİOM*, 26 Kasım 2012, (<http://wciom.ru/index.php?id=459&uid=113413>), (Erişim Tarihi: 28.06.2014).

"Paslaniye Federalnamu Sabraniyu Rossiyskoy Federatsii" (Rusya Federasyonu Federasyon Konseyi'ne Konuşması), *Ofitsialny Sayt Prezidenta Rossiyskoy Federatsii*, 8 Temmuz 2000, (http://archive.kremlin.ru/appears/2000/07/08/0000_type63372type63374type82634_28782.shtml), (Erişim Tarihi: 21.07.2014).

"Prezident utverdil Kontseptsuyu gasudarstvennoy migratsionnoy politiki Rossiyskoy Federatsii na period do 2025 goda" (Başkan, Rusya Federasyonu Devlet Göç Politikası Konsepti-2025'i Onayladı), *Ofitsialny Sayt Prezidenta Rossiyskoy Federatsii*, 13 Haziran 2012, (<http://news.kremlin.ru/news/15635>), (Erişim Tarihi: 25.07.2014).

"Rassiyane stali menşe pit" (Ruslar Artık Daha Az Alkol Kullanıyorlar), *Lenta*, 17 Ekim 2013, (<http://lenta.ru/news/2013/10/17/alcohol/>), (Erişim Tarihi: 28.06.2014).

"Statistika za 12 mesitsev 2012 goda" (2012 Yılına 12 Aylık İstatistiği), *Ministerstva truda i sotsialnoy zaşıtı Rossiyskoy Federatsii*, (<http://www.rosmintrud.ru/ministry/programms/6>), (Erişim Tarihi: 22.07.2014).

"Strahi rassiyan i ugrozı dlya stranı" (Rusların Korkuları ve Ülke İçin Tehditler), *Vserassiyskiy tsentr izuçeniya obşestvennovo mneniya — VTSİOM*, 11 Şubat 2013, (<http://wciom.ru/index.php?id=459&uid=113634>), (Erişim Tarihi: 25.05.2014).

"Svedeniya o çisle umerşih ot sluçaynih otravleniy alkogolem za 2013 god", (2013 Yılı Alkol Zehirlenmesinden Ölenlerin Sayısı), *Tsentr Razrabotki Natsionalnoy Alkogolnoy Politiki*, (http://www.alco-market.info/news/2014/02/smernost_tab_01_10_2013.htm), (Erişim Tarihi: 28.06.2014);

"Svedeniya po migratsionnoy situatsii v Rossiyskoy Federatsii za 2012 god" (2012 Yılı Rusya Federasyonu'ndaki Göç Durumu Hakkındaki Bilgiler), *Federalnaya Migratsionnaya Slujba Rassii*, (<http://www.fms.gov.ru/about/statistics/data/details/53595/>), (Erişim Tarihi: 16.07.2014).

"Svedeniya po migratsionnoy situatsii v Rossiyskoy Federatsii za 2013 god" (2013 Yılı Rusya Federasyonu'ndaki Göç Durumu Hakkındaki Bilgiler), *Federalnaya Migratsionnaya Slujba Rassii*, (<http://www.fms.gov.ru/about/statistics/data/details/81106/>), (Erişim Tarihi: 16.07.2014).

"Total Fertility Rate", *The United Nations*, (http://www.un.org/esa/sustdev/natlinfo/indicators/methodology_sheets/demographics/total_fertility_rate.pdf), (Erişim Tarihi: 10.06.2014)

"Vserassiyskaya perepis naseleniya 2010" (2010 Tüm Rusya Nüfus Sayımı), *Demoskop Weekly*, Sayı: 491-492, 19-31 Aralık 2011, (<http://demoscope.ru/weekly/2011/0491/perep01.php#5>), (Erişim Tarihi: 14.07.2014)

"Zdravaahraneniya — Svedeniya o prerivanii beremennosti" (Sağlık Hizmetleri — Hamileliğin Kesilmesi Bilgileri), *Federalnaya Slujba Gasudarstvennoy Statistiki*, (http://www.gks.ru/wps/wcm/connect/rosstat_main/rosstat/ru/statistics/population/healthcare/#), (Erişim Tarihi: 02.07.2014).